

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ РОАЛЬДА ДАЛА
В УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ
(на матеріалі повісті «Чарлі і шоколадна фабрика»)**

Кваліфікаційна робота

Освітнього ступеня «магістр»
студентки II року навчання
галузь знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.041 «Германські
мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська)»,
ОПП «Художній переклад з
англійської мови, літературне
редагування та менеджмент
перекладацьких проектів»

Марії СУПРУН

Науковий керівник:

к.філол.н., асистент кафедри
теорії і практики перекладу з
англійської мови

Анастасія БУГРІЙ

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови

протокол № 11 від «20» травня _____ 2024 року

завідувач кафедри _____

КИЇВ

2024

АНОТАЦІЯ

Актуальність магістерської роботи полягає у важливості дослідження лінгвокультурної адаптації дитячої прози Роальда Даля в україномовних перекладах. Метою дослідження є розкриття особливостей його творів у контексті поєднання лінгвістичної та культурної адаптації, а також виокремлення специфіки мови та культурних реалій, які на це впливають. Серед поставлених завдань був аналіз підходів до визначення адаптації у контексті літературного перекладу; розгляд специфіки перекладу англійських дитячих творів та виокремлення викликів, з якими стикаються перекладачі під час адаптації цього жанру; визначення особливостей прийому адаптації у перекладі повісті Роальда Даля та аналіз доместикації та форенізації в її перекладі.

Матеріалом дослідження була повість Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» та її український переклад В. Морозова. Об'єктом роботи було визначено лінгвокультурну адаптацію цієї повісті в україномовних перекладах, а предметом – стилістичні прийоми і засоби відтворення лінгвокультурної адаптації у перекладі.

У роботі було використано такі методи як лінгвістичний опис, компонентний аналіз, зіставний метод. Також було застосовано комплексний порівняльно-перекладознавчий та трансформаційний аналізи.

У результаті у теоретичній частині було з'ясовано, що для створення перекладу, який відповідає цілям оригінального тексту, перекладач намагається зберегти прагматичний потенціал вихідного тексту. Також було визначено, що дослідження прагматичних елементів у контексті адаптивного перекладу з англійської на українську, зокрема у сфері дитячої фантастичної літератури, є фундаментальною метою теорії перекладу. Адаптація охоплює адаптацію типу тексту та адаптацію інформації типу тексту, де кожна має особливості у рамках тексту-оригіналу, перекладеним текстом та автором.

У практичній частині дослідження визначено, що Віктор Морозов віддавав перевагу транскрипції та техніці калькування для досягнення плавності та точності перекладу. Переклад Морозова демонструє успішне поєднання новоутворень і оказіоналізмів, що не спотворюють, а доповнюють оригінальний текст.

Ключові слова: адаптація, переклад, дитяча література, перекладацькі трансформації.

ABSTRACT

The relevance of the master's work lies in the importance of researching the linguistic and cultural adaptation of Roald Dahl's children's prose in Ukrainian translations. The study aims to reveal the features of his works in the context of a combination of linguistic and cultural adaptation, as well as to highlight the specifics of the language and cultural realities that influence it. Among the assigned tasks was the analysis of approaches to the definition of adaptation in the context of literary translation; consideration of the specifics of translating English children's works and highlighting the challenges faced by translators during the adaptation of this genre; determination of features of adaptation in the translation of Roald Dahl's story and analysis of domestication and foreignization in its translation.

The research material was R. Dahl's story "Charlie and the Chocolate Factory" and its Ukrainian translation by V. Morozov. The object of the work was the linguistic and cultural adaptation of this story in Ukrainian translations, and the subject was stylistic techniques and means of reproducing the linguistic and cultural adaptation in the translation.

The work used linguistic description, component analysis, and comparative methods. A comprehensive comparative-translational and transformational analysis was also applied.

As a result, in the theoretical part, it was found that to create a translation that meets the goals of the original text, the translator tries to preserve the pragmatic potential of the original text. It was also determined that studying pragmatic elements in the context of adaptive translation from English to Ukrainian, particularly in children's fantasy literature, is a fundamental goal of translation theory. Adaptation encompasses text-type adaptation and text-type information adaptation, where each has particularities within the framework of the original text, the translated text, and the author.

Our practical research revealed the unique approach of Viktor Morozov in his translation work. He favored transcription and the tracing technique, which he used to achieve a balance between smoothness and accuracy in his translations. Morozov's translation work stands out for its successful combination of innovations and occasionalisms that enhance, rather than distort, the original text.

Keywords: adaptation, translation, children's literature, translation transformations.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	10
1.1. Науково-теоретичні підходи до поняття «адаптація»	10
1.2. Лінгвокультурна адаптація: мовні та культурні чинники	15
1.3. Використання адаптативних стратегій у перекладі.....	27
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОВІСТІ РОАЛЬДА ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА».....	35
2.1. Специфіка перекладу англомовної дитячої літератури	35
2.2. Особливості застосування прийому адаптації при перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика».....	42
2.3. Стратегія доместикації при перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика».....	47
2.4. Стратегія форенізації при перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика».....	53
2.5. Еквівалентність адаптованих елементів у перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»	62
ВИСНОВКИ.....	73
SUMMARY.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. Лінгвокультурна адаптація дитячої прози у перекладі має велике значення у сучасному світі глобалізації. Дитячі книги є важливою частиною культурного надбання, яке потрібно передавати, адаптуючи до різних мовних та культурних середовищ. Ця робота досліджує процес перекладу дитячої літератури з огляду на збереження не лише лінгвістичних аспектів, але й унікального культурного контексту, який становить основу та окремість кожної книги.

Роальд Даль визнаний як класик дитячої літератури, чия творчість відзначається унікальним стилем, що поєднує гумор, фантазію та моральні аспекти. Переклад його творів вимагає не лише точного відтворення тексту, але й збереження авторського стилю та тону. Додатково, лінгвокультурна адаптація творів Роальда Даля в українському контексті передбачає адаптацію не лише мовленнєвого виразу, але й культурних особливостей, що може бути складним завданням через різницю між британською та українською культурною спадщиною та ідентичністю. Таким чином, дослідження лінгвокультурної адаптації дитячої прози Роальда Даля в україномовних перекладах є важливим напрямом досліджень, спрямованим на збереження цінностей оригінального твору та його пристосування до мовно-культурного середовища українського читача.

Звідси, **мета** цієї роботи полягає в розкритті особливостей лінгвокультурної адаптації творів Р. Даля українськими перекладачами з урахуванням специфіки мови та культурних реалій.

Завдання дослідження, виходячи з мети, можуть бути сформульовані наступним чином:

- розглянути різноманітні концепції та підходи до визначення адаптації у контексті літературного перекладу; дослідити, які аспекти мови та культури впливають на вибір стратегій адаптації;

- визначити різні стратегії адаптації, що використовуються у літературному перекладі з метою передачі мовних і культурних особливостей оригінальних творів;

- проаналізувати специфіку перекладу англійських дитячих творів, виокремивши основні виклики, з якими стикаються перекладачі при адаптації цього жанру.

- встановити особливості застосування прийому адаптації у перекладі повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» Роальда Даля;

- проаналізувати використання стратегій доместикації та форенізації в україномовному перекладі повісті Роальда Даля.

Об'єктом дослідження є лінгвокультурна адаптація повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» Роальда Даля в україномовних перекладах.

Предметом дослідження є стилістичні прийоми і засоби відтворення лінгвокультурної адаптації при перекладі українською.

Матеріал дослідження – повість Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» та її український переклад, виконаний В. Морозовим.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення про особливості художнього перекладу в цілому та перекладу англійської дитячої літератури зокрема.

Різномасштабне дослідження процесів адаптації перекладу дитячої художньої літератури зумовлює використання різних **методів наукового аналізу**, зокрема лінгвістичного опису, компонентного аналізу, елементів етимологічного аналізу, зіставного методу, метод аналізу словникових дефініцій, семантичного методу. У дослідженні було застосовано комплексний порівняльно-перекладознавчий аналіз для з'ясування основних прийомів перекладу художньої дитячої літератури, трансформаційний аналіз для визначення основних трансформацій, що використовуються при перекладі дитячої художньої літератури та семантичний аналіз для встановлення вербально-семантичних та стилістичних особливостей

перекладів за допомогою прийому адаптації, методику концептуального аналізу та елементи інтерпретації тексту.

Наукова новизна роботи полягає у вперше проведеному аналізі особливостей використання прийому адаптації у перекладі повісті Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика».

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони поглиблюють розуміння перекладу дитячої художньої літератури. Отримані результати становлять внесок у розвиток перекладознавства та теоретичних аспектів перекладознавства. Результати аналізу стильових розбіжностей між оригіналом та перекладом можуть бути застосовані у рамках зіставної стилістики.

Практичне значення дипломної роботи визначається тим, що її результати можна використовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних із впливом перекладача на художні переклади текстів оригіналу. Результати, отримані під час проведеного дослідження, можна застосовувати у академічних курсах з теорії та практики перекладу з англійської мови на українську, у розробці спецкурсів з основ міжкультурної комунікації та перекладознавства.

Інформаційною базою дослідження виступає література в галузі перекладознавства, стилістики та семантики, а також англійські народні казки у якості матеріалу дослідження.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Науково-теоретичні підходи до поняття «адаптація»

Концепція адаптації в перекладі іншомовних текстів, яка вважається унікальною формою міжмовного посередництва, є предметом інтересу науковців протягом значного періоду часу. Вивченню різноманітних аспектів адаптації присвятили свої дослідницькі зусилля численні перекладознавці, зокрема В. Демецька [10, 11], В. Будний [6], Н. Сопилук [33] та ін. Останнім часом зростає захоплення процесом адаптації художніх творів у процесі перекладу. Це явище привернуло увагу не лише науковців-перекладознавців, а й знавців літературознавства. Примітно, що В. Будний та М. Ільницький поглибили цю тему у своєму комплексному підручнику «Порівняльне літературознавство», де розглядають адаптацію з точки зору компаративістики та рецептивної естетики [6]. З нашої точки зору, застосування такого підходу до вивчення цього явища може дати плідні результати. Заглиблюючись у тонкощі того, як конкретний літературний твір адаптується під час перекладу, ми можемо значно покращити наше розуміння того, як цей твір сприймається у сфері культури перекладу.

Соціокультурний контекст ефективно передається під час перекладу за допомогою вимушених адаптацій і трансформацій. Перекладачі стикаються з різними проблемами, намагаючись передати повну суть і потенціал оригінального тексту, особливо коли йдеться про історичні чи сучасні фільми. Ця складність виникає через безліч культурних і національних реалій, переплетених з мовною історією носіїв вихідної мови.

Через певні обставини перекладачі можуть не лише перекладати текст, але й інтерпретувати та маніпулювати оригінальним твором. Як результат,

деякі вчені в галузі перекладознавства стверджують, що адаптація представляє найвищий рівень зміни вихідного тексту, що в кінцевому підсумку призводить до його спрощення з точки зору як змісту, так і форми [33; с. 16]. Згідно з дослідженням Р. П. Зорівчак про автентичність перекладної літератури для дітей, стверджується, що в рамках сучасної теорії перекладу адаптації поділяються на різні підкатегорії, такі як скорочення, пояснення, спрощення, локалізація, відчуження тощо [16, с. 5]. Прихильники цієї конкретної методології дослідження цього явища проводять чітке розмежування між поняттями «адаптація» та «переклад» як різними формами когнітивного залучення.

Адаптивне транскодування, на думку лінгвістів, відноситься до форми мовного посередництва, яка передбачає не тільки переклад інформації з однієї мовної системи в іншу, але й підготовку її для передачі в іншому форматі. Цей процес передбачає не лише перекодування інформації, але й її адаптацію, щоб зробити її легшою для розуміння одержувачами, які можуть не мати необхідних знань для повного розуміння вихідного повідомлення. Ця адаптація передбачає спрощення структури та змісту оригіналу, що зрештою полегшує його сприйняття цільовою аудиторією.

На думку дослідників, адаптивне перекодування – це процес, який можна розглядати як комбінацію двох дій: перекладу тексту та його адаптації за потреби. Науковці в галузі перекладознавства також стверджують, що адаптивне транскодування та переклад мають спільну характеристику бути вторинними формами спілкування, оскільки обидва вони передають зміст оригінального тексту цільовою мовою. Однак, на відміну від перекладу, адаптивне перекодування не призначене для повної заміни оригінального тексту. Адаптовані тексти мають конкретну мету та характер передачі інформації, а результат цього процесу – наприклад, анотації, реферати, резюме та інші форми передачі інформації – передбачає вибір і перегрупування повідомлень з оригінального тексту. Простіше кажучи, мета

адаптивної підготовки визначається не тим, як інформація організована в оригінальному тексті, а радше конкретною метою міжмовного спілкування [33; с. 17].

У статті «Переклад VS адаптація» [17] українських дослідників О. А. Калениченко та В. О. Подміногіна автори заглиблюються в історичні складнощі перекладу та його зв'язок з іншими формами перефразування, що мають загальну назву «адаптація». Дослідники стверджують, що різні форми перефразування різними мовами часто передбачають створення унікальних значень, таких як наслідування, пародії, твори, нав'язані певними мотивами, перекази та інші пов'язані підкатегорії. З іншого боку, переклади вважаються тими перефразами, які вимагають використання еквівалентних значень. Автори прагнуть розмежувати ці різні підходи та пролити світло на специфічні характеристики перекладу як окремої форми перефразування [17, с. 202].

У той же час слід зазначити, що подібна адаптивна поведінка, пов'язана з типами усного перекладу, які історично виникли в процесі перекладу, у сучасному перекладознавстві сприймається неохвально. Тому відомий представник сучасного перекладознавства О. І. Чередниченко наголошував, що «на сучасному етапі розвитку перекладацького процесу неприпустимі крайні форми обробки оригінального тексту з метою доместикації, хоча така практика була поширеною в процесі перекладу попередніх епох. Тому адаптацію в цьому сенсі можна і потрібно заперечувати» [35].

У сучасному перекладознавстві існує альтернативний погляд на розуміння та застосування терміна «адаптація». Ця точка зору визнає адаптацію як важливий і творчий компонент процесу перекладу. Він підкреслює необхідність збереження прагматичної сутності оригінального твору, дозволяючи гармонізувати два різних мовних і культурних контексти

під час акту перекладу. Ця перспектива твердо підтверджує легітимність і важливість адаптації як невід'ємного аспекту практики перекладу [35].

У своєму аналізі перекладу асоціативних реалій О.І. Чередниченко наголошує на важливості прагматичної адаптації з метою забезпечення узгодженості емоційних реакцій читачів як у вихідному, так і в цільовому текстах [36, с. 37]. Це означає, що під час перекладу мовних елементів, які передають асоціативні реалії, такі як культурні посилання чи неявні значення, часто необхідно зробити явним те, що спочатку було неявним. Інакше це може призвести до того, що іншомовний читач втратить фонову асоціативно-образну інформацію, яка була б знайома носіям мови. Тому перекладач повинен ретельно орієнтуватися в нюансах асоціативних реалій і враховувати прагматичні наслідки, щоб ефективно передати запланований емоційний вплив на цільову аудиторію [36, с. 49].

У сучасному українському перекладознавстві суттєво просунув розуміння адаптаційної тематики В.В. Демецької через її комплексну докторську дисертацію під назвою «*Теорія адаптації в перекладі*». Завдяки своїм обширним дослідженням та аналізу Демецька пролила світло на різні аспекти та складності, пов'язані з процесом адаптації в перекладі, тим самим зробивши помітний внесок у цю сферу. Її прискіпливе вивчення цього предмета виявилось неоціненним для розширення знань і розуміння перекладачів, практиків та ентузіастів. Глибина та широта її дисертації, безсумнівно, проклали шлях для подальших досліджень у цій галузі, пропонуючи міцну основу для майбутніх досліджень і дискусій у галузі перекладознавства [11]. Ця робота має величезне теоретичне значення, оскільки вона є піонером у дослідженні адаптації перекладу як у теорії, так і на практиці у сфері перекладу та міжкультурної комунікації. Примітно, що він вводить поняття перекладацької адаптації та надає вичерпну класифікацію різних типів адаптації. Крім того, він проливає світло на необхідні умови для застосування адаптації перекладу та пропонує детальну

класифікацію інструментів адаптивного перекладу. Це новаторське дослідження відкриває нові шляхи для розуміння та покращення процесу перекладу, прокладаючи шлях для покращеної міжкультурної комунікації.

Українська дослідниця розглядає адаптацію не як формальне й суттєве спрощення оригінального тексту, а радше як засіб досягнення належного рівня перекладу. На думку автора, адаптація сприймається як особливий тип перекладу, який наголошує на прагматичності та узгоджується з переважаючими переконаннями та звичаями мови та культури перекладу [11, с. 68].

Перекладознавство визнає існування опозиції між двома типами перекладу: еквівалентним перекладом і репродуктивним перекладом. Під еквівалентним перекладом розуміється відтворення тексту оригіналу із забезпеченням точної передачі його змісту, семантики, стилю та функціонально-комунікативної інформації. З іншого боку, репродуктивний переклад зосереджується на відтворенні реакції, яку викликає оригінальний текст у його аудиторії, беручи до уваги мовні та культурні стереотипи очікування. Опозиція В. В. Демецької проливає світло на цей аспект, пропонуючи адаптивний переклад як форму репродуктивного перекладу. По суті, адаптивний переклад спрямований на адаптацію оригінального тексту таким чином, щоб резонувати з цільовою аудиторією, залишаючись при цьому вірним суті вихідного тексту. Це протиставлення між еквівалентним і репродуктивним перекладами висвітлює різноманітні підходи та міркування, задіяні в складній галузі перекладознавства [11, с. 37].

На думку В. В. Демецької, існують різні типи інтертекстів і (між) мовного посередництва, але відмінність полягає в відмінності між перекладом-адаптацією та перекладом-відтворенням. На відміну від інших типів, адаптація перекладу зосереджена на свідомому порівнянні та перевірці оригінального тексту. Це не суперечить перекладу-відтворенню, а скоріше

служить додатковим підходом для забезпечення точності та адекватності перекладеної версії по відношенню до оригіналу [10, с. 97].

Коли ми заглибимося в сферу аналізу різних тлумачень терміна «адаптація», ми можемо сформулювати початковий висновок щодо двох різних підходів до розуміння цього явища:

1) Адаптація передбачає значне перетворення оригінального тексту, де спрощується як його структура, так і зміст. Цей процес обумовлений метою перекладача адаптувати вихідний текст до рівня розуміння цільової аудиторії, врахувати обмеження довжини цільового тексту або створити версію, яка відхиляється від дослівного перекладу. Ці підходи до перекладу, які можна класифікувати як парапекладацькі, не призводять до повної функціональної заміни оригінального твору;

2) Адаптація відіграє вирішальну роль у процесі перекладу, оскільки допомагає зберегти передбачуване значення оригінального джерела, одночасно подолавши будь-які мовні та культурні відмінності, які можуть існувати між оригінальним і перекладеним текстами. Нейтралізуючи ці бар'єри, переклад може досягти бажаного рівня точності та ефективності, що призводить до повної функціональної заміни оригінального тексту.

1.2. Лінгвокультурна адаптація: мовні та культурні чинники

Лінгвокультурна адаптація відіграє вирішальну роль у процесі перекладу, слугуючи важливим творчим елементом у полегшенні міжмовної та міжкультурної комунікації. Його мета полягає в підтримці оригінального змісту автора, забезпечуючи при цьому, щоб емоційні та інтелектуальні реакції читачів як вихідного, так і цільового текстів залишалися відносно незмінними.

Необхідність лінгвістичної адаптації виникає через заплутану мережу зв'язків між оригінальним і перекладеним текстами. Ці зв'язки

встановлюються через комунікаційний ланцюг, який включає автора оригіналу, перекладача та одержувача тексту [36, с. 163].

Справжня сутність і значення перекладу як засобу комунікації виявляються в межах одержувача передбачуваного тексту. Цей реципієнт може приймати форму окремої чи колективної сутності, що володіє власним унікальним культурним походженням, мовою та існує у своєму власному соціально-культурному контексті. Для перекладача вкрай важливо пам'ятати про ці тонкощі та нюанси, докладаючи всіх зусиль, щоб налаштувати текст перекладу таким чином, щоб він резонував і був легко зрозумілий реципієнту – людині, для якої певна мова є рідною та глибоко занурений у неї. у власній культурній спадщині [36, с. 164]. Простіше кажучи, мотиви мовної та культурної адаптації, спрямовані на подолання лінгвістичного та культурного розриву між оригінальним і перекладеним текстом, є багатограними та охоплюють як лінгвістичні, так і немовні аспекти.

Образність у мові досягається шляхом використання різноманітних мовних засобів, які переносять загальне значення через конкретні приклади. Образ ставить перед нами живу картину замість абстрактної ідеї, що дозволяє йому збагачувати нашу свідомість і викликати ланцюгову реакцію асоціацій, думок і емоцій. Фігура мови використовує слова таким чином, щоб вони несли більше значення, ніж просто їхнє пряме. Стародавніми вже були вивчені тропи, які вказують на спосіб взаємодії слів для створення художніх образів. Образ читача формується за допомогою сприйняття через чуття. Метонімія та метафора виступають основними засобами виразності, але інші прийоми, такі як парафраз, порівняння, також можуть використовуватись для створення образів.

Кожен автор, незалежно від жанру літератури, створює унікальний світогляд у своїх творах, що свідчить про його оригінальність та художній талант. Рівень оригінальності відтворення світу в творах відображає художність письменника, а глибина гуманізму, що відображена в їхніх

творах, визначає цінність їхнього внеску у художню культуру. Хоча кожен автор розбудовує власну уяву про світ, в цілому культура створює ідеальну модель світу через літературу. Процес створення художнього образу світу через літературу слугує певній меті, додаючи естетичну напругу і сприяючи постійній еволюції тем, жанрів і стилів у літературі, що врешті-решт сприяє її розвитку. У спрощеному вигляді, коли літературний твір представляє художнє уявлення світу, він перетворює реальні факти на художні. Хоча з іншого боку, мистецтво, ніби відчуваючи вплив зовнішніх обставин, які його надихнули, повертає художній образ до його первісного історичного архетипу [9; с. 122].

Способи подачі художнього матеріалу, що складаються з особливих структурних форм та прийомів побудови, спрямовані на переконання читача і його експресивне сприйняття, виступають інструментом для досягнення емоційності, враження та виразності мовлення - які є важливими компонентами експресивності. Створенню характерного ефекту сприяє передусім використання різноманітних тропів і фігур - специфічних мовних прийомів, які підвищують образність і ясність висловлювання, зроблять його переконливішим завдяки самій формі мовлення [5, с. 7].

Звична лінгвістика розглядає «номінацію» як процес створення мовних одиниць, які призначені для іменування та відрізнення фрагментів реальності поза межами мови. Ці мовні одиниці, такі як слова, словосполучення, фразеологізми та речення, створюють відповідні поняття про об'єкти з використанням їхніх значень. Номінація відтворює об'єкти, що існують поза межами мови, і дозволяє їх використовувати у взаєморозумінні між людьми.

У контексті номінації, кожен мовний знак має чітко визначене значення - маркування, яке завжди забезпечує однозначність у комунікації. Таким чином, двозначність слова в контексті номінації потребує чіткого розмежування тлумачень як для прямих, так і непрямих номінацій, а також для випадків новоутворення слів. Однією з важливих умов є збереження

ідентичності будь-якої мовної одиниці (зазвичай це слово) у будь-якому контексті, залишаючи його значення конкретним і однозначним для всіх можливих варіантів контекстуального визначення конкретного поняття. Це слово повинно чітко відповідати позначеному ним об'єкту (сигніфікату). Коли значення змінюється у випадках метафоричного вживання (непряма номінація) або внаслідок чіткої зміни значення (наприклад, у випадку омонімії), виникає питання про зміст мовної одиниці. Тому адаптація як засіб передачі лінгвокультурного змісту широко використовується при перекладі різних видів дискурсу, які не потребують дослівної точності і припускають використання образного перекладу чи інших засобів поглиблення передачі змісту.

Перекладознавство досягло такого рівня, коли визначення «перекладу» виходить за межі простої форми міжмовної комунікації. Зараз це розглядається як важливий аспект міжкультурної комунікації, що представляє низку міжмовних і міжкультурних взаємодій. Переклад виступає як платформа для діалогу між різними національними менталітетами, мовами та літературами. Загальноновизнано, що кожна культура має унікальні артефакти, які можуть здаватися чужими або складними для представників інших культур. Ці культурні відмінності очевидні в різних точках зору та інтерпретаціях, які зустрічаються в різних мовах, які в кінцевому підсумку формують спосіб побудови тверджень і виразів.

Глобальна репрезентація національної мови формується через колективну свідомість етнічної групи, оскільки вона рефлексує та інтерпретує зовнішній світ протягом своєї історичної еволюції. Це уявлення охоплює не лише накопичені знання про світ, але й культурний і соціальний досвід, який формує мову та її розуміння в групі [2, с. 144]. Інакше кажучи, те, як мова представляє світ, допомагає сформувати певну точку зору, на яку впливає національність. Тому кожна мова, яка сприймає незмінні аспекти існування через власну окрему призму, є відмінною та винятковою по-своєму

[107, с. 235]. Ось чому так важливо мати глибоке розуміння загальної структури та змісту окремої мови. Роблячи це, ми можемо заглибитися в процеси мислення та точки зору людей, які належать до цієї конкретної нації. Це дозволяє нам зрозуміти унікальні аспекти їхнього мислення та культурного походження. Як результат, ми можемо впевнено стверджувати, що на процес перекладу сильно впливає складна взаємодія між мовними та культурними факторами.

Беручи до уваги той факт, що перекладачі не лише долають прірву між двома мовами, а й сприяють спілкуванню між двома різними культурами, видатні вчені в галузі перекладознавства постійно піднімають питання щодо значення та впливу культурного аспекту в процесі перекладу [4; с. 12].

Н. М. Кальниченко та З. В. Зарубіна, українські вчені, широко дослідили та детально проаналізували широкий спектр культурних аспектів, які суттєво впливають на процес перекладу. У їхніх працях всебічно й ґрунтовно висвітлено цю складну тему [18]. Дослідники підкреслюють, що надзвичайно важливо не випускати з уваги літературні норми на додаток до стилістичних норм, оскільки ці норми можуть відрізнятися між вихідною та цільовою культурами.

Автори припускають, що на процес перекладу може впливати політична культура суспільства, що призводить до різноманітних обмежень. У суспільствах із підвищеною політичною напруженістю переклад політичних текстів значною мірою залежить як від державної цензури, так і від самоцензури перекладача, а також від його особистих політичних переконань.

На процес перекладу значною мірою впливають етичні та моральні норми, унікальні для кожного суспільства. Це означає, що культурні відмінності між арабськими країнами чи Китаєм, з їх сильним акцентом на суворих етичних нормах, що регулюють стосунки між батьками та дітьми, а також між чоловіком і дружиною, та європейськими країнами, які, як

правило, більш м'які в цих питаннях, будуть неминуче впливають на стратегічні рішення перекладача [18].

Крім того, Н.М. Кальниченко, З.В. Зарубіна підкреслює, що на переклад впливають не лише культурні відмінності, а й різноманітні фактори, які формуються цільовою культурою. Це означає, що не лише відмінності в культурі між різними регіонами, але й відмінності в різні періоди часу можуть мати суттєвий вплив на процес перекладу. Отже, ці фактори можуть призвести до перекладів, які відрізняються стилістично, навіть коли йдеться про той самий оригінальний текст, або навіть до перекладених текстів, які відрізняються за змістом [18].

Досліджуючи роль культури в процесі перекладу, дослідники не оминають увагою етнокультурні аспекти, які несуть значущий зміст і стиль. До них належать національні та історичні елементи, які додають тексту глибини та контексту. Важливо враховувати ці аспекти, щоб точно передати оригінальне повідомлення. Важливість розуміння таких питань впливає зі зростаючого інтересу до визнання впливу людського фактору на мову. Цей фактор тісно пов'язаний із внутрішнім і зовнішнім світом людини, а також її етнічною приналежністю, культурою, менталітетом і світоглядом. Мова є життєво важливим компонентом системи ідей і світогляду нації, і разом ці елементи відображають унікальні характеристики національного мислення. Самобутність, специфіка та своєрідність етнокультурного середовища, в якому створювався оригінальний текст, ставить певні труднощі у відтворенні його мовою перекладу. Це можна побачити через наявність мовних одиниць на різних рівнях, які відображають етно-соціокультурну ідентичність мовної групи, що залежить від умов їхнього життя та історичного розвитку. Саме ці етнокультурні одиниці часто стають осередком лінгвокультурної адаптації. Подібні мовні елементи, які використовуються для забезпечення візуально-емоційної та художньо-естетичної функції художнього тексту, можна класифікувати на різні категорії:

1. **Ономатопеї** займають особливе місце в лексичній системі мови, оскільки кожна мова має свій спосіб актуалізації природних і етнографічних звуків.

2. **Вигуки**, що вживаються для вираження реакції на певну ситуацію.

На думку Р. П. Зорівчак, **реалії** можна описати як мовні одиниці, що складаються з одного або кількох слів і несуть первинне значення, яке охоплює спектр етнокультурної інформації. Ці реалії часто є культурно специфічними і можуть не узгоджуватися з об'єктивною реальністю мови, якою вони сприймаються [15, с. 58]. Крім зазначеного вище визначення, О.І. Чердніченко пропонує цінне розуміння поняття «реальність», припускаючи, що воно служить середовищем, через яке передається етнокультурна інформація, а не невід'ємним аспектом об'єктивної реальності, яку переживають індивіди в конкретному історичному контексті [36, с. 189].

На основі різноманітних аспектів матеріальної та духовної культури різних етнокультурних спільнот вчені класифікують різні типи реалій. Ці реалії включають:

- Побутові, яке стосується середовища проживання та матеріальних благ певної етнічної групи.
- Етнографічна дійсність постає з відмінностей духовної культури різних народів.
- Міфологічна реальність охоплює вірування та історії, що передаються з покоління в покоління.
- На природну реальність впливає природне оточення конкретної етнічної групи.
- Адміністративна реальність стосується систем і структур, які керують суспільством.
- Соціальна реальність стосується соціальної динаміки та відносин усередині спільноти.

- Ономастична реальність передбачає вивчення імен і практики іменування.
- Нарешті, асоціативна реальність тісно переплітається з конотативними аспектами мови, зокрема традиційними асоціаціями, які виникають у колективній мовній свідомості внаслідок впливу навколишнього світу.

1. **Національні фразеологічні обороти** — це сполучення слів, які містять соціокультурну інформацію, властиву лише певному етнокультурному ареалу. Ці мовні елементи, які також вважаються реаліями [15, с. 71] за структурною класифікацією Р. П. Зорівчак, є складними [38, с. 179] для перекладу та відіграють значну роль в образній характеристиці особистості. Вони використовуються для вираження якостей, емоцій і реакції людини на конкретні ситуації. Ці мовні вирази мають велике значення для зображення культурних нюансів і тонкощів у певній спільноті.

2. Мовні елементи, які передають **соціально-локальну інформацію**, стосуються різних мовних особливостей або характеристик, які дають змогу зрозуміти **соціальні** та **соціально-географічні** аспекти конкретної мови чи діалекту. Ці елементи можуть включати лінгвістичні особливості, на які впливають такі соціальні фактори, як соціальний клас, освіта, вік, стать та етнічна приналежність. Крім того, соціогеографічні аспекти стосуються мовних особливостей, характерних для певного географічного регіону чи громади, що відображають місцевий діалект, акцент або лексику. Вивчаючи ці лінгвістичні елементи, лінгвісти та соціолінгвісти можуть отримати глибше розуміння соціальної динаміки та культурних нюансів, закладених у мові, а також шляхів, у які мова формується та впливає на її соціальний та географічний контекст.

3. **Інтернаціональні одиниці** – це лінгвістичні елементи, які мають спільне походження та використовуються в багатьох мовах. Ці

одиниці передають соціокультурну інформацію, і їх значення можуть змінюватися залежно від різних семантичних, стилістичних або етнографічних факторів, які розвиваються в міру їх використання в конкретних мовах. Крім того, ці одиниці можуть з часом втратити свої оригінальні етимологічні зв'язки [36, с. 48]. Нездатність визнати та взяти до уваги різні значення та тлумачення міжнародних елементів може мати серйозні наслідки, тим самим заробивши на них ярлик «фальшивих друзів перекладача».

Розглядаючи проблеми перекладу тексту, який містить лінгвістичні елементи, властиві певній культурі, експерти з перекладу стверджують, що важливо враховувати культурний фактор у процесі перекладу. Крім того, ці експерти припускають, що оригінальний текст слід переорієнтувати на носіїв іншого культурного середовища, вказуючи на те, що культурні фактори відіграють значну роль у прагматичній адаптації. Таким чином, можна стверджувати, що відмінності в культурах створюють більше труднощів при перекладі порівняно з відмінностями в мовних структурах. У ситуаціях, коли дві культури взаємопов'язані, але мають абсолютно різні мови, перекладач повинен зробити численні формальні перетворення під час процесу перекладу. Однак у таких випадках наявність багатьох культурних аспектів, що збігаються, сприяє паралелізму змісту, що робить процес перекладу менш складним [там само].

В аналізі В. В. Демецької стверджується, що першочергові причини адаптації впливають не лише з лінгвістичних міркувань, а радше з культурних чинників [11, с. 98]. Коли існує високий рівень культурної асиметрії, виклики роботи з відмінностями в концептуальних сферах різних типів тексту стають більш виразними, що робить мету адаптації більш очевидною [10, с. 60–61]. Автор правильно підкреслює, що коли реципієнт цільового тексту незнайомий або має обмежені знання про зображену традицію, адаптація стає неминучою частиною процесу перекладу.

Стратегічна мета в таких випадках двояка: зберегти культурну специфіку країни-джерела, а також запобігти перекодуванню одного типу тексту чи дискурсу в інший. Це особливо важливо під час перекладу творів мистецтва, щоб забезпечити точне й достовірне представлення.

Ж. Бастен, експерт з іноземного перекладу, також погоджується з тим, що на адаптацію перекладу впливають культурні відмінності. На думку Бастена, основним чинником адаптації перекладу є недостатність ситуацій, що змушує перекладача встановлювати еквівалентність між оригінальною ситуацією та перекладеною. Це стосується вираження реальності або певного символу (пов'язаного з соціокультурними, політичними чи мистецькими аспектами) у відповідності з концепціями та способом життя певної мовної та культурної спільноти. Бастен підкреслює, що це явище є досить поширеним і його можна вирішити лише за допомогою адаптивних методів, а не прямого перекладу. Ефективність цієї трансформації значною мірою залежить від кваліфікації і, зокрема, творчості перекладача.

Окрім вищезазначених причин лінгвокультурної адаптації, існує ще один суттєвий фактор, який може порушити ефективне спілкування, відомий як порушення комунікативного балансу. Це може статися, коли передбачувана аудиторія перекладеного тексту походить із певного середовища, будь то історичне, географічне, соціолінгвістичне чи когнітивне. Отже, щоб успішно передати намічене повідомлення та досягти бажаного прагматичного ефекту, перекладач змушений використовувати різноманітні адаптивні прийоми та стратегії.

За словами А. Поповича, досвідченого перекладача словацької мови, розбіжність між оригінальним текстом і його перекладом посилюється не лише часовим розривом, а й контрастними культурами, які беруть участь у цьому – культурою автора, до якої належить оригінальний текст, і культура аудиторії, яка сприймає перекладний твір. У результаті вчений наголошує на

важливості розгляду не лише часових відмінностей між оригіналом та його перекладом, а й культурних відмінностей під час процесу перекладу.

Щоб висвітлити відмінності, які існують між двома різними культурами, зокрема у сфері мовного перекладу, експерт-перекладач вводить поняття «міжпросторовий фактор у перекладі». Цей термін, запропонований ученим, стосується внутрішніх викликів і протиріч, які виникають під час спроби точно передати нюанси й тонкощі однієї культури іншій за допомогою перекладу. Відповідальністю перекладача, як зазначив дослідник, є навігація та керування цим міжпросторовим фактором, щоб підтримувати рівновагу та гарантувати точне представлення оригінального тексту чи повідомлення.

Т. А. Казакова також поділяє подібні думки з цього приводу і додає, що роль перекладача у створенні художнього тексту багатогранна. По-перше, вони відіграють вирішальну роль у подоланні прірви між різними культурами, забезпечуючи точну передачу нюансів і тонкощів оригінального тексту в перекладеній версії. Це допомагає створити безперебійний досвід читання для одержувача, усуваючи будь-яку потенційну плутанину чи непорозуміння, які можуть виникнути через культурні відмінності. Проте роль перекладача виходить за межі простого тлумачення та тиражування. Вони також мають силу навмисно привернути увагу до міжкультурних відмінностей, присутніх у тексті. Виділяючи ці варіації, перекладач може пролити світло на унікальні аспекти вихідної культури, дозволяючи реципієнту отримати глибше розуміння та оцінку оригінального твору. По суті, Казакова підкреслює, що досягнення вищого рівня професіоналізму в перекладі вимагає тонкого балансу між обома аспектами. Саме завдяки взаємодії та гармонізації цих налаштувань перекладач може успішно орієнтуватися в складнощах міжкультурної комунікації та створювати перекладений текст, який відповідає оригіналу та має значення для цільової аудиторії [33, с. 54–55].

У цій конкретній ситуації немає жодного сумніву, що твердження експертів, які стверджують, що перекладацьке товариство, здається, займає позицію посередника, коли справа доходить до модифікації вихідного тексту відповідно до вимог і обставин іноземної культури, є безперечно точні. Це головним чином пов'язано з тим, що мовні знаки завдяки своєму тісному зв'язку з когнітивними процесами перетворюються на складну мережу суспільних і особистих зв'язків. Як наслідок, для перекладача вкрай важливо володіти всебічним розумінням «тексту навколо тексту», який, по суті, стосується культурного фону оригінального твору.

Адаптація оригінального тексту має важливе значення для того, щоб одержувач перекладу міг його зрозуміти, а читачі мали відповідну реакцію на нього. Важливо, щоб перекладений текст звучав схоже за змістом на рідну мову, щоб ефективно передати задумане повідомлення. Такий підхід до перекладу передбачає врахування як мовних, так і нелінгвістичних факторів, що вимагає від перекладача певних навичок і знань. На думку М. Перньє, професійна компетентність перекладача виходить за межі лише лінгвістичних здібностей і включає здатність розуміти та орієнтуватися в різних мовленнєвих ситуаціях. Іншими словами, перекладач повинен добре володіти обома мовами та культурами, щоб успішно адаптувати текст [33, с. 174].

Письмові та усні перекладачі мають відповідати однаковим вимогам. Вони також повинні приділяти значну увагу невербальним сигналам, значення яких у різних культурах можуть відрізнятися. Ці невербальні сигнали доповнюють наміри мовця і часто допомагають слухачеві зрозуміти справжні мотиви слів. Як зазначив свого часу видатний французький вчений Ж. Мунен, перекладач повинен володіти не тільки винятковими лінгвістичними навичками, але й глибоко розуміти людей, які розмовляють певною мовою, зокрема їхній спосіб життя, культуру та історію. По суті, перекладач має діяти як досвідчений лінгвіст і обізнаний етнограф.

Водночас, розглядаючи ідею про те, що акт перекладу часто розглядається як безперервний процес оцінювання та дослідження різних можливостей, а не як пошук остаточних відповідей, і що цей процес постійно змінюється та може стати нестабільним, стає зрозумілим, що перекладачі повинні мати глибоке розуміння знань, досвіду та технік. Окрім лінгвістичних та екстралінгвістичних навичок, вони також повинні добре володіти професійною компетентністю. Ця компетенція передбачає здатність без зусиль маніпулювати мовою чи письмовим виразом, а також використовувати різні адаптивні стратегії для подолання розриву між мовами та культурами, забезпечуючи рівне розуміння та представлення.

1.3. Використання адаптативних стратегій у перекладі

Адаптивна модель перекладу, також відома як адаптивна теорія перекладу, охоплює області редагування перекладу, перекладу та теорії комунікації. Теорія комунікації вирішує проблему адаптації конкретного повідомлення однієї культури до кількох одержувачів у межах однієї культури. Отже, з цієї точки зору адаптацію можна розглядати як підрозділ перекладознавства. Крім того, адаптацію визнають актуальною сферою перекладознавства, оскільки вона часто передбачає видалення або зміну елементів, що призводить до значної трансформації тексту. Однак багато вчених можуть не визнати цю велику модифікацію традиційним перекладом.

З нашої точки зору, концепція перекладацької адаптації як проміжної зони має невід'ємну привабливість. Ця привабливість виникає через те, що адаптивні моделі прагматичних типів тексту пропонують пояснення необхідності використання трансформацій. У результаті ці моделі встановлюють зв'язок між теорією комунікації, прагмалінгвістикою та теорією перекладу. Адаптивні моделі перекладу прагнуть розпізнати мотивацію, що лежить в основі змін, які відбуваються під час переходу

тексту від одного дискурсу до іншого, від одного текстового формату до іншого або навіть від однієї ідеології до іншої. Крім того, ці ж моделі проливають світло на трансформаційні зміни, які відбуваються під час акту перекладу з однієї мови на іншу або з однієї культури в іншу [32, с. 84].

У деяких випадках перекладач стикається з обов'язком не лише перетворювати слова з однієї мови на іншу, а й брати участь у маніпулюванні текстом. Сучасні дослідження показують, що зростаюче уявлення про те, що тексти, які потребують додаткової обробки, слід визнавати не просто перекладом, а радше формою лінгвістичного посередництва, яке охоплює адаптацію. Отже, коли перекладач стикається з метою досягнення конкретного комунікативного впливу, зазвичай пов'язаного з прагматичним коригуванням, дії перекладача виходять за межі простого перекладу та поширюються на сферу генерування тексту, який комунікативно еквівалентний оригіналу [26].

Більшість дослідників розглядає адаптацію як одну з основних форм мовного посередництва у перекладі. Розглянемо інший підхід, відповідно якого адекватність перекладу прагматично орієнтованого тексту є можливою, якщо він призвичаюється до лінгвокультурних стереотипів отримувача. Відомо, що за цих обставин співвідношення між репродуктивними і адаптивними стратегіями у перекладі визначаються прагматичними вимогами відповідного тексту або дискурсу в оригіналі. Таким чином, адаптація у перекладі не виключає репродуктивного підходу, а скоріше доповнює його як стратегію. Основною ціллю адаптивних стратегій є зображення прагматичного потенціалу твору або дискурсу в перекладі беручи до уваги мовні і культурні уявлені отримувачів та представників культури.

Пристосовані переклади, порівнюючи з дотичними видами мовного посередництва чи інтертекстів (як-от анотації, мотивні переклади), обов'язково порівнюються з оригіналом. Перекладач свідомо вибирає

адаптивні стратегії, що передбачає, вживання більшості мовних та культурних зразків отримувача, а також, переосмислення прагматичного потенціалу оригінального тексту у перекладі, що дозволяє адекватно оцінити тип тексту та дискурсу для отримувача [28, с. 108].

Адаптація складається з двох стратегій: адаптацію типу тексту та адаптацію інформаційного змісту. Вживання адаптації інформаційного змісту в контексті перекладу пояснюється тим, що переіначення типу тексту та його стилю подання виникає внаслідок лінгвістичних і культурних розбіжностей між первинним і перекладеним текстами. Інформаційна адаптація передбачає підкреслення текстової інформації, яка сходиться не тільки з оригінальним перекладом, але і з авторським формулюванням.

Під час теоретичних обговорень часто звучить думка, наприклад, висловлена Л. Дука [14], що обізнані перекладачі у окремих ситуаціях можуть використовувати прагматичну адаптацію або навіть радикальну зміну первинного тексту для здобуття очікуваного прагматичного ефекту. Коли таке трапляється перекладачі зазвичай визнають потребу часткового застосування елементів адаптивної обробки, але вказують на те, що ці аспекти діяльності перекладача повинні бути відділені від основних ролей перекладу. Проте висновок програми полягає в тому, що більшість форм "адаптивного перекодування" певною мірою навіть не узгоджуються з технічною або структурною визначеністю первинного та цільового текстів.

Наведені вище твердження дають цінну інформацію про взаємозв'язок між адаптацією та перекладом. Дослідники твердо підкреслюють суттєву невідповідність між цими двома концепціями, але визнають випадкову потребу в адаптації. Однак, через периферійну природу адаптації, існує невід'ємна відсутність чіткої термінології та комплексної основи для використання методів адаптації в різних категоріях тексту. Отже, це приводить нас до суттєвого усвідомлення: науковці по суті сприймають

фрагментарну прагматичну адаптацію тексту як індивідуальну інтерпретацію перекладача.

Різноманітність адаптації перекладу порівняно з перекладом-відтворенням та іншими формами інтертексту або (між)мовного посередництва виявляється в тому, що адаптація перекладу навмисно орієнтована на зіставлення та аналіз з оригінальним текстом. Адаптація перекладу не впливає за межі перекладу-відтворення, а є додатковою версією перекладу. [29, с. 10].

У кожній окремій ситуації відповідний переклад потребує адаптації. Співвідношення реальних тактик перекладу та адаптації залежить від характеру тексту, зокрема його прагматичної ролі. Чим вище прагматична роль тексту переважає, тим більше потрібно застосовувати адаптивні тактики, враховуючи, проте, сам процес перекладу. Інакше кажучи, головним фактором адаптації тексту є його прагматичний напрям.

Перекладач, який добре оснащений лінгвістичними знаннями, розумінням історії та культурою, є єдиним, хто здатний успішно виконати завдання належного перекладу. Це завдання передбачає ефективну передачу змісту, емоційної глибини та структурних елементів оригінального тексту. Виклик цієї спроби призвів до загальноприйнятої думки, що адекватний переклад принципово «неможливий». Ця перспектива існувала задовго до відомого слова Лейбніца, що жодна мова у світі не може повністю вловити слова іншої мови, не кажучи вже про те, щоб адекватно їх виразити [22, с. 247]. З ідеалістичної перспективи, яка бачить літературний твір як цілком завершене, незалежне та неперевершене ціле, вірний переклад у значенні реплікації єдиного мистецького цілісного в усіх трьох вимірах (контекстуальному, афективному та лексичному) та їх взаємозв'язках вважається справді нездійсненним. Однак, якщо суттєвість твору розглядати як його загальний ідеологічно-естетичний вплив, де різноманітні словесні засоби мають лише регламентовану роль, то дилема точності перекладу у

термінах адекватності видається вирішеною. Щоб забезпечити задовільний переклад, важливо передати всі ідеї автора, як свідомі, так і неусвідомлені, так, щоб через мистецтво впливати на читача ідейно та емоційно. Це вимагає збереження образів, кольору та ритму оригінального тексту, серед інших елементів. Однак важливо пам'ятати, що ці елементи є не кінцевою метою, а радше інструментами для досягнення загального ефекту. Отже, деякими менш значущими аспектами тексту, можливо, доведеться пожертвувати в процесі. Щоб досягти цього, перекладач повинен мати чітке розуміння ідеології, стилю та текстури оригінального тексту, перш ніж приступати до роботи над перекладом [22, с. 248].

Концепція адекватності перекладу стосується не лише дотримання мінімальних вимог, а радше досягнення оптимального результату. Це означає, що переклад повинен прагнути виконувати різноманітні умови та завдання, навіть якщо вони не завжди повністю сумісні між собою. Іншими словами, переклад можна вважати адекватним, навіть якщо він відповідає оригінальному тексту лише з точки зору одного аспекту чи виміру значення. Крім того, бувають ситуації, коли певні частини тексту можуть бути нееквівалентними одна одній у перекладі, але загальний переклад усе одно вважається успішним. Це підкреслює складність перекладу та необхідність збалансувати різні елементи для досягнення найкращого результату [20, с. 96].

Аналізуючи особливості перекладу окремих творів залежно від їх жанру, науковці [28, с. 124] ідентифікували чотири потенційні підходи до інтерпретації похідного тексту. Перший підхід точно відтворює жанр тексту перекладу, що є цілковито відповідним до жанру первинного тексту. Така можливість виникає при наявності у оригінальній і приймальній літературі однакових жанрів із ідентичними генеологічними формами та однаковими функціями. Якщо жанр оригінального твору не зустрічається в літературі приймаючої культури, для виконання його функціонального призначення

втручаються інші жанри – це служить другим варіантом донесення до читача жанрового змісту оригіналу. У третьому сценарії, коли жанри різних національних літератур збігаються лише частково, інтерпретація передбачає жанрові аналогії. Нарешті, коли один жанр служить різним цілям в оригінальній і перекладній літературі, інтерпретація стає можливою через використання інших жанрів, які приймають генетичні характеристики оригінального твору. Найскладніша ситуація виникає, коли один жанр діє на межі іншого: з одного боку, це звільняє перекладача від необхідності дотримуватися певного жанру, але з іншого боку, це також покладає на нього подвійну відповідальність за точне передавання жанрова адекватність. Таким чином, адекватність перекладу відноситься до функціональної відповідності перекладу, що впливає з його еквівалентності. Отже, давайте більш детально проаналізуємо функціональний підхід до перекладу та методики його застосування.

Сам термін "переклад" багатозначний за своєю суттю, де його найбільш розповсюджене та часто вживане значення асоціюється з процесом передавання сенсу або контексту слова, словосполучення, речення або текстового уривку з мови оригіналу на мову цільового тексту.

Щоб переконатися, що переклад є адекватним, перекладач повинен ефективно використовувати трансформації перекладу, щоб точно передати інформацію з оригінального тексту, дотримуючись необхідних стандартів цільової мови. Це означає, що перекладач повинен не тільки точно перекласти самі слова, але й вловити передбачуваний зміст і тон оригінального тексту. Використовуючи ці техніки перекладу, перекладач може створити високоякісний переклад, який ефективно передає зміст оригінального тексту у спосіб, який підходить для цільової аудиторії.

Лексичні, синтаксичні, стилістичні та інші мовні відмінності викликають необхідність численних перетворень, зокрема заміни елементів. Таким чином, виокремлюємо лексичні, синтаксичні та стилістичні адаптації.

Під час перекладу художнього тексту перекладач стикається з чисельними перешкодами, що змушують його вдаватися до лексико-синтаксичних адаптацій. Ці труднощі часто пов'язані з присутністю в тексті численних лінгвістичних та когнітивних характеристик, типових для двомовних осіб, а також із застосуванням термінології, скорочень та культурно-специфічних назв, імен та інших лексичних елементів, переклад яких рідко є прямим і недвозначним. Терміни та інші лексичні елементи, які мають еквіваленти у власній мові, відіграють суттєву роль у перекладі.

Вони виступають як ключові орієнтири у тексті, роз'яснюють значення сусідніх слів і допомагають уточнити загальний контекст тексту. Отже перекладач повинен не тільки знаходити адекватний відповідник у рідній мові, але й невпинно поглиблювати свої знання про наявні терміни.

Висновки до розділу 1

Щоб створити переклад, який точно вловлює нюанси та відповідає цілям оригінального тексту, перекладач намагається зберегти прагматичний потенціал вихідного тексту. Це означає, що перекладений текст повинен мати таку саму здатність досягати запланованого комунікативного ефекту, як і оригінал. У кожній конкретній ситуації перекладач приймає особливий прагматичний підхід і застосовує специфічні прийоми, щоб гарантувати, що перекладений текст підтримує комунікативно-прагматичну еквівалентність з вихідним текстом. Кожне висловлювання створюється з метою викликати бажаний комунікативний ефект, роблячи прагматичний потенціал ключовим аспектом змісту висловлювання. Таким чином, у тексті перекладу роль прагматики дуже значна, і перекладач повинен ретельно прагнути досягти бажаного впливу на реципієнта, виходячи з мети перекладу. Це передбачає використання всіх доступних засобів для точного відтворення прагматичного потенціалу оригінального тексту. Отже, дослідження прагматичних

елементів у контексті адаптивного перекладу з англійської на українську, зокрема у сфері дитячої фантастичної літератури, виступає як фундаментальна мета теорії перекладу та багатообіцяючий напрямок дослідження.

Адаптація охоплює дві різні стратегії, а саме адаптацію типу тексту та адаптацію інформації типу тексту. Використання адаптації інформації в сфері культури перекладу пояснюється тим фактом, що зміни в інформації, як щодо текстового вмісту, так і способу його подання, відбуваються внаслідок мовних і культурних відмінностей між вихідним текстом і перекладеним. текст. Адаптація інформації передбачає встановлення пріоритетів текстової інформації, що узгоджується не лише з самим перекладом, а й із редакторським вибором автора. Отже, прагматичний аналіз реалізації адаптивних стратегій, використовуючи відомий англомовний твір як приклад, стає обов'язковим.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОВІСТІ РОАЛЬДА ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»

2.1. Специфіка перекладу англомовної дитячої літератури

Переклад дитячої літератури привертає увагу як лінгвістів, перекладачів, так і психологів. Коли мова йде про переклад літератури для маленьких читачів, і автор, і перекладач мають докласти чимало зусиль і нести велику відповідальність. Вони мають враховувати різноманітні обмеження, такі як морально-етичні міркування, освітні стандарти тощо. Оскільки переклад відіграє вирішальну роль у сприянні розумінню іноземних культур і у формуванні культурної ідентичності, цілком природно обговорювати стратегії перекладу стосовно культур, залучених до мовної взаємодії. Незважаючи на численні дослідження загальних проблем перекладу художніх текстів у сфері лінгвістики, існує помітний брак досліджень специфічних характеристик перекладу художньої літератури для дітей як окремого жанру [42].

Писати та перекладати для дітей може бути складним завданням через те, що діти тільки починають розвивати інтерес до літератури та читання. Якщо текст надто складний, це потенційно може перешкодити їм продовжувати досліджувати світ книг. Тому письменники та перекладачі приділяють велику увагу тому, щоб написаний текст був чітким і зрозумілим для дітей. Дитяча художня література служить не тільки джерелом розваги, але й засобом виховання та спілкування маленьких читачів. У зв'язку з цим виникають певні норми та орієнтири, яких необхідно дотримуватись, створюючи дитячу літературу. По-перше, твір для дітей має бути спрямованим на користь дітей з точки зору ідеології, моралі та інших важливих цінностей. По-друге, сюжет, персонажі, мова твору мають відповідати рівню читання та пізнавальним можливостям дитини. Крім того, важливо враховувати, що ці вимоги можуть відрізнятися в різних культурах і

періодах часу. Тому, коли йдеться про переклад дитячої літератури, оригінальний текст може знадобитися адаптувати, щоб узгодити його з концепціями та нормами дитячої літератури в цільовій культурі. Це гарантує, що перекладений твір резонує з юними читачами та дозволяє їм пов'язатися з історією на глибшому рівні.

Враховуючи, що кожен текст пов'язаний із певним жанром, він має відмінні характеристики, унікальні для цього жанру. Це означає, що при перекладі тексту перекладач повинен враховувати як індивідуальні та авторські елементи тексту, так і його жанр чи стиль. Для перекладача, який виступає посередником між оригінальним текстом та його іншомовним реципієнтом, віднесення іншомовного повідомлення до певного жанру визначає вибір стратегій перекладу, спрямованих на досягнення точної мети, встановленої автором оригінального тексту. Отже, кожен вихідний текст, як предмет інтерпретації, бере на себе певну функцію і, таким чином, потребує підходу, який має функціональний характер [3; с. 9].

Жанрово-стилістичний підхід до перекладу передбачає системний добір і розташування немовних елементів і мовних засобів для створення зв'язного тексту. Цей підхід бере до уваги різні чинники, такі як вибір конкретних явищ реального світу та порядок, у якому вони представлені в тексті. Крім того, акцентується увага на структурі тексту, яка спирається на словесне зображення фактів, явищ та їх взаємозв'язків. Крім того, він аналізує різні способи використання лінгвістичних інструментів у тексті, включаючи співвідношення елементів різних стилів, їх адаптацію один до одного та використання спеціальних формул для організації тексту.

Обговорюючи різні типи перекладу на основі стилістичного жанру тексту, який перекладається, важливо визнати, що кожен тип має свої відмінні характеристики, які висувають певні вимоги до процесу перекладу. Порівняння цих різних типів перекладу є як інформативним, так і цінним, оскільки дозволяє нам визначити відмінності між ними та зрозуміти

унікальні особливості кожного типу. Це порівняння виходить за рамки простого розгляду подібності, а натомість зосереджується на зіставленні самих матеріалів перекладу та принципів і методів, які використовуються під час їх перекладу, враховуючи їхні властиві якості. Розвиток комплексної теорії перекладу вимагає дослідження різних типів перекладу, беручи до уваги їхні внутрішні особливості та зв'язки між ними [5; с. 144].

При аналізі точності перекладу варто підкреслити, що розбіжності у складі мовних стилів між двома різними мовами, безумовно, породжують відомі практичні перешкоди під час перекладу, однак це аж ніяк не свідчить про неможливість знаходження функціонального еквіваленту. Крім того, наряду із завданням практичного подолання конкретних складнощів, обумовлених відмінностями у стилях мови оригінальних текстів, виникає завдання узагальнення характеристик роботи перекладача у рамках конкретного жанру. Це теоретичне завдання далеко не абстрактне, і його вирішення може принести практичну користь, яка допоможе наситити конкретним мовним змістом дискусію про рівень "точності перекладу", яка пропонується певним типом матеріалу. Також, можливо описати специфічні особливості стилів різноманітних видів матеріалу, що перекладається, в інтересах теорії перекладу, виходячи з розуміння їх цільової спрямованості, функцій та на основі порівняння з мовою перекладу, відносно якої потрібно виявити як схожі, так і різні риси.

Загальноживана лексика представлена в усіх типах матеріалу, тому що вона створює ту основу, на якій можливе сприйняття будь-якої інформації. Вона створює такий фон, на якому виділяються, з яким в певні відношення вступають різноманітні елементи словникового складу мови, що представляють його різні пласти.

Коли справа доходить до перекладу літератури, небагато жанрів становлять таку складність, як казки. Ця складність зумовлена унікальними характеристиками та призначенням казок. Вони не тільки покликані

розважити юних читачів і перенести їх у фантастичний світ, але й дають нові знання та навчають моральних уроків. Однак важливо, щоб казки не ставали надмірно дидактичними чи моралізаторськими. У той час як казки дозволяють безмежне творче дослідження та пропонують вирішення складних проблем, вони також мають обмеження. Творча свобода автора супроводжується моральною відповідальністю за точне зображення подій, створення змістовних образів, вирішення важливих проблем.

Процес перекладу дитячої літератури, будучи надзвичайно складним явищем, повинен враховувати різні актуальні аспекти. Ці аспекти включають комунікативний, дидактичний/педагогічний, ігровий, психологічний та естетичний аспекти, серед інших. Крім того, важливо враховувати культурний аспект, який часто залишається непоміченим у літературних і лінгвістичних дослідженнях дитячої літератури, але має важливе значення в дослідженнях перекладу. По-перше, комунікативний аспект займає чільне місце, оскільки загально визнано, що аналіз дитячої книги слід починати з її найвідмітнішої риси – її здатності залучати маленьких читачів і спілкуватися з ними. Адресність дитячої книжки має вирішальне значення для розуміння її типології, і їй слід приділяти пріоритет у процесі перекладу [6, с. 30].

Здатності дорослого автора ефективно спілкуватися з читачем-дитиною можуть перешкоджати різні чинники, такі як невідповідність у віці, життєвому досвіді, психологічному розвитку, перспективах, когнітивних здібностях, мовному рівні та загальних знаннях із загальних і окремих предметів. Ці відмінності створюють образну дистанцію не лише з точки зору часу та відстані, а й з точки зору ментального та емоційного розуміння, що, у свою чергу, може перешкоджати ефективності їхньої взаємодії. Крім того, коли мова йде про літературу, призначену для дітей, пряме спілкування між автором і читачем часто ускладнюється залученням інших дорослих посередників, таких як вчителі, батьки, бібліотекарі та вихователі. Ці

посередники відіграють вирішальну роль, яка змінюється залежно від конкретної мети літературного твору, спрямованого на дітей [3, с. 11].

Коли твір мистецтва, створений для дітей, перекладається, він вводить додатковий елемент, відомий як перекладач. Цей перекладач відіграє вирішальну роль у тому, щоб перекладений текст звучав природно не лише для іншомовної аудиторії, а саме для молодшої аудиторії зі своїм унікальним способом сприйняття світу. По суті, перекладач дитячої літератури діє як буфер, який долає розрив між оригінальним текстом автора, який може бути вкорінений в різних ідеях і культурах, і юними читачами, які отримують перекладену версію [9, с. 21]. Отже, перекладні тексти дитячої літератури можна розглядати як окрему форму комунікації, яка потребує від перекладача, як і від автора, здатності сприймати світ з позиції дитини, співпереживати її спостереженням і переживанням, володіти тим, що зазвичай називають «пам'яттю дитинства». Іншими словами, вони повинні бути здатними досліджувати світ разом з дитиною, а не просто перекладати зрілі концепції на їхню мову. За відсутності такого таланту тексти, що виникають, часто виявляються неефективними та комунікативними, де творчість часто підмінюється надмірною спрямованістю на моралізаторство та зайвим діалогом – спробою наслідувати світ та мову дитини [4, с. 11]. Крім того, важливо зазначити, що ефективність перекладеної дитячої книги залежить не лише від уміння перекладача точно передати унікальний стиль письма автора, а й від його здатності дотримуватися суспільних, культурних і літературних норм, характерних для цільової аудиторії дітей.

У різних країнах дитяча література служить різним цілям, наприклад, забезпечує освіту, розваги та пізнавальний розвиток маленьких читачів. Однак, перекладаючи дитячу літературу з англійської на російську, для перекладача вкрай важливо враховувати особливості жанру та стилістики, характерні для обох культур. Крім того, перекладач також повинен враховувати різницю в сприйнятті певних явищ і понять, а також

психологічні та вікові фактори цільової аудиторії. Незважаючи на ці труднощі, перекладач повинен дотримуватися принципів теорії перекладу, які в першу чергу розроблені для перекладу літератури для дорослих. Цікаво, що зараз серед лінгвістів і перекладачів немає консенсусу щодо необхідності та ступеня адаптації, необхідної для перекладу дитячої літератури.

Були проведені численні дослідження комунікативних особливостей дитячої аудиторії як реципієнтів у різних галузях, таких як психологія, психолінгвістика та теорія редагування. Однак цінні ідеї та висновки з суміжних дисциплін ще не були повністю використані перекладачами та експертами з перекладу. Ці висновки можуть значною мірою сприяти розумінню зв'язку між віком читача та рівнем складності повідомлення, яке передається. Щоб полегшити це розуміння, використовується концепція «складності повідомлення», яка складається з двох компонентів: синтаксичної складності та семантичної складності. Синтаксична складність, яку також називають «читабельністю», охоплює ступінь взаємозв'язку між мовними одиницями. Простіше кажучи, чим більше компонентів бере участь у мовній або мовленнєвій одиниці, тим складніше стає встановлення зв'язків між цими складовими [8, с. 255- 256].

Статистика надає різні методи на основі формул, які можна використовувати для вимірювання синтаксичної складності. Один із таких методів, за обчисленням Б. М. Головіна, полягає у визначенні коефіцієнта синтаксичної складності для різних типів текстів. Наприклад, для тексту казки коефіцієнт становить 3,9, а для наукового тексту – 15,5, що свідчить про те, що він майже вчетверо вищий [10, с. 149]. Дослідник також спирається на «темп мовлення-думки» як на додаткову міру. У наведеному текстовому уривку з казки цей темп визначено рівним 2,39, тоді як у науковому уривку він значно нижчий – 0,42. Ця розбіжність свідчить про те, що мова в казці розвивається приблизно в шість разів швидше, ніж у науковій статті. Це спостереження не є несподіваним, оскільки казки

зазвичай містять думки та вирази, які є менш складними за своєю композицією, завдяки чому їх легше простежити та зрозуміти в динамічній послідовності оповіді [10, с. 145].

Семантична складність стосується частки слів, використаних у повідомленні, які зазвичай не зустрічаються в середньому словнику цільової аудиторії, порівняно із загальною кількістю слів у повідомленні. Простіше кажучи, він вимірює рівень складності або незнайомості лексики, яка використовується в повідомленні для цільової аудиторії [8, с. 257]. З цього визначення стає очевидним, що для того, щоб визначити рівень складності та відповідність повідомлення певній віковій групі, необхідно володіти знаннями колективного словника цієї конкретної аудиторії. З огляду на обмежений обсяг досліджень, проведених з цього питання, ми можемо надати лише загальні пропозиції щодо синтаксичних і семантичних норм побудови повідомлень у перекладному україномовному дитячому дискурсі. Наприклад, рекомендовано, щоб складність повідомлення як з точки зору синтаксису, так і семантики відповідала цільовій дитячій аудиторії. Крім того, повідомлення повинно містити лише слова, які можна знайти в середньому словнику одержувача, хоча перекладач може вводити нову лексику, якщо вона пояснюється в самому повідомленні. Ця вимога особливо важлива для таких жанрів, як казка, фентезі чи фантастика, де уява автора створює нові світи та численні нововведення в мові. Нарешті, у повідомленнях для дітей слід уникати використання «езопової мови», хоча це очікування може суперечити популярності нісенітниці серед молодіжної аудиторії.

Питання щодо перекладу текстів, призначених як для дітей, так і для дорослих, представляє теоретичну дилему, оскільки дослідники намагаються визначити, чи можна чи варто класифікувати ці тексти як дитячу літературу. Реальність така, що відмінність між літературою для дітей і літературою для дорослих постійно розмивається, що призводить до плавного обміну між

цими категоріями. У царині академічного дискурсу англійською мовою навіть відбулося злиття термінології для книжок такого роду, у результаті чого з'явився жартівливий термін «kidult literature» (який можна трактувати як грайливий переклад «adult literature»).

Як такий, переклад дитячої літератури представляє унікальні виклики, оскільки передбачає передачу кожного нюансу оригінального тексту. Це включає в себе захоплення чарівних якостей персонажів, освітніх аспектів історії та тонких згадок, вбудованих у певні події, імена та інші атрибути. Вкрай важливо, щоб перекладений текст зберіг свою яскраву образність і залишався доступним для дітей, зберігаючи при цьому свою культурну самобутність.

2.2. Особливості застосування прийому адаптації при перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»

Прийом адаптації у перекладі творів містить різноманітні стратегії, спрямовані на врахування культурних, лінгвістичних та естетичних відмінностей між мовами оригіналу та цільовою мовою. Особливості застосування цього прийому полягають у збереженні смислу та емоційного забарвлення оригіналу, адаптації індивідуальних стилів письма авторів, а також у передачі особливостей культурного контексту. Для ефективного застосування адаптації перекладач повинен мати високий рівень культурної компетентності, творчий підхід до вибору лексики та конструкцій мови, а також здатність до вірної передачі ідіоматичних виразів та образності тексту. Результатом правильної адаптації є переклад, який не лише передає смисл оригіналу, а й відтворює його естетичні та культурні відтінки, зробивши його доступним та зрозумілим для читачів у цільовій культурі.

У процесі написання роботи ми спробуємо дослідити, як правдиво передано прагматичні чинники в українському перекладі відомої повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» В. Морозова (2005 р. видавництво «Абабагаламага»). Слід зазначити, що баланс між прагматичними елементами в оригінальному тексті і перекладеній версії можуть відрізнятися, і рівень прагматичної адекватності перекладу неминуче є невизначеним, оскільки він залежить від збереження властивої прагматики оригінального тексту.

У своєму аналізі перекладу А. Нойберт, відомий німецький фахівець з перекладу, висунув ідею про те, що існують чотири типи прагматичних відносин, які можуть виникнути під час процесу перекладу. Ці види варіюються від найвищого рівня перекладу з точки зору захоплення прагматичного значення оригінального тексту до зіткнення з неминучою проблемою відтворення прагматики в перекладі [5, с. 32]. Варто зазначити, що в перекладі оповідання «Чарлі та шоколадна фабрика» виявлено наявність другого, третього та четвертого типів, а саме підтипу модернізації.

За допомогою першого типу прагматичної адаптації перекладач бере до уваги, що повідомлення, яке є зрозумілим для читачів оригінального тексту, може бути незрозумілим для читачів перекладу, оскільки вони не мають необхідних базових знань. Такий вид модифікації, який полягає в додаванні необхідної інформації, зазвичай використовується при перекладі населених пунктів, географічних об'єктів, товарів, періодичних видань тощо. З цього списку лише одна назва населених пунктів подана в оригінальному тексті, але перекладач це зробив. тому ми не вдаємося до такого роду практичної адаптації, вважаючи це уточнення непотрібним: «Imported direct from Loompaland» [40, 70] - «Імпортовані прямо з Лумпаландії» [34, 105].

Другий тип прагматичної адаптації стає необхідним, оскільки в кожній мові є слова, які асоціюються з конкретними об'єктами та ситуаціями, які мають особливе значення для носіїв цієї мови. Якщо ці асоціації передані

неточно або змінені під час перекладу, прагматичні елементи перекладеного тексту не будуть узгоджуватися з елементами оригінального тексту, навіть якщо зміст відтворено вірно [4, 217].

Цікавий приклад адаптації в галузі культурології можна спостерігати в уривку «THE ROCK-CANDY MINE» [40, 126] - «ШАХТА З ВИДОБУВАННЯ ДРАЖЕ «МОРСЬКІ КАМІНЧИКИ» [34, с. 186]. У цьому конкретному випадку йдеться про заміну «rock-candy» на «морські камінчики», два різних види солодоців. «Rock-candy» відноситься до кристалів цукру, які часто знаходяться на паличці та прикрашені різними яскравими кольорами, тоді як драже «морська галька» — це круглі цукерки з гладкою поверхнею. Перекладач зробив цю заміну з наміром викликати приємні спогади дитинства у дорослих читачів і покращити розуміння для молодших читачів. На таке рішення вплинуло те, що українським читачам драже більш звичне, ніж різнокольоровий кристалізований цукор на стіку.

Концепція адаптації, зокрема з точки зору відстані між об'єктами, зазвичай використовується в різних формах мистецтва, а іноді й у технічній літературі. Приклад такої адаптації можна знайти в діалозі між містером Тіві та містером Вонка з «Чарлі та шоколадної фабрики»: «‘How far d’you think he’ll stretch?’ asked Mr Teavee. / ‘Maybe miles, ’ said Mr Wonka» [40, 143] він розтягнеться, як плечима містер Вонка» [34, 212]. Перекладач Віктор Морозова модифікує мову вимірювання відстані, замінивши американські та британські одиниці на український відповідник. Ця адаптація ґрунтується на розумінні перекладачем того, що цільова аудиторія, насамперед діти, може бути не зацікавлена у порівнянні цих вимірювань і може мати проблеми з розумінням таких уривків.

Інший приклад можна знайти в уривку, який говорить: «Just as a poached egg isn’t a poached egg unless it’s been stolen from the woods in the dead of night!» [40, 90] - «Так само, як круті яйця не стануть крутими, доки їх добряче не покрутити!» [34, 133]. Термін «poached egg» точно перекладається

відповідно до його визначення, але буквально перекладається як «яйця-пашот». Термін «stolen» виступає синонімом «roached», що дозволяє автору ефектно передати оригінальну гру слів у реченні.

Третій тип прагматичної адаптації передбачає переміщення уваги перекладача із загальної аудиторії на конкретного одержувача та конкретний контекст спілкування. Основна мета - досягти очікуваного ефекту в даній конкретній ситуації. Отже, цей тип адаптації вимагає від перекладача значного відхилення від оригінального повідомлення [2, 23].

У розглянутому фрагменті було знайдено один момент прагматичної адаптації третього типу: «They passed a yellow door on which it said: STOREROOM NUMBER 77 - ALL THE BEANS, CACAO BEANS, COFFEE BEANS, JELLYBEANS, ANDHASBEANS. / 'Has beans?' cried Violet Beauregarde. / 'You're one yourself!' said Mr Wonka» [40, 90] - «Вони проминули жовті двері з написом: «СКЛАДНОМЕР 77 - УСІ СОРТИ БОБІВ: КАКАО-БОБИ, КАВОВІ БОБИ, БОБИ-ВИСОКІ-МОВ-ТОПОЛЯ Й БОБИ-ДУРНІ-НЕМОВ-КВАСОЛЯ». / «Дурні-немов-квасоля?», - вигукнула Віолета Бореїард. / «Такі, як ти!», - відповів містер Вонка» [34, 133]. Фраза «has bean» часто використовується як грайливий омофон для виразу «has been». Вираз «був» зазвичай відноситься до особи, яка колись була високо цінуваною, важливою або популярною в минулому, але з тих пір втратила свою популярність або бажаність. Однак у перекладі тексту з персонажем на ім'я Віолета Бореїард перекладач скористався нагодою, щоб грайливо підкреслити інтелект персонажа, включивши фразу «JELLY BEANS». Ця фраза має подвійне значення, оскільки вона може стосуватися як желейних цукерок, так і служити тонким натяком на те, що розумові здібності персонажа може сприйматися як досить посередні. Таким чином перекладач ніби впроваджує в текст своє тлумачення, переносячи значення однієї лексичної одиниці на іншу.

Четвертий тип прагматичної адаптації може бути ідентифікований як вирішення «позамовного перекладу». У цьому контексті перекладач має можливість використовувати переклад для досягнення конкретної мети або вирішення завдання, яке не обов'язково може бути безпосередньо пов'язане з правдивим відтворенням оригінального тексту [2, с. 25]. У сфері перекладу існує чотири основні типи прагматичної адаптації, які зазвичай використовуються: філологічний переклад, спрощений або приблизний переклад і модернізація. З цих чотирьох типів В. Морозов при перекладі обрав виключно модернізацію, фактично зробивши текст доступнішим для сучасного читача. Утім переклад, зроблений за допомогою методу модернізації, не можна вважати достатньо представленим, оскільки перекладач часто виконує додаткове завдання, окрім акту перекладу. Яскравим прикладом застосування модернізації є слова Майка Тіві:

«*I watch all of them every day, even the rotten ones, where there's no shooting*» [40, 36] - «Я всі серіали дивлюся щодня, навіть лажові - ті, де не стріляють» [34, 55].

У цьому конкретному сценарії перекладач навмисно обрав неформальну мову та включив термін, який набув значної популярності серед молодого покоління вже понад століття. Роблячи це, він прагне зв'язатися з сучасною молоддю, висміяти її та ще більше підкреслити відверту дурість Майка Тіві.

При перекладі твору Р. Даля "Чарлі і Шоколадна Фабрика" особливості застосування прийому адаптації виявляються у важливому завданні збереження автентичності та естетики оригіналу. Оригінальний стиль письма Даля, його унікальні образи та фантастичний світ вимагають особливої уваги при перекладі, щоб передати всю магію та вигадку, які є характерними для цього твору. Перекладач повинен виявити креативність та глибоке розуміння тексту, щоб відтворити не лише його смисловий зміст, але й атмосферу, яка створюється через вибір слів, образів та діалогів.

Одним з ключових аспектів застосування адаптації є уважне врахування культурних відмінностей між мовами оригіналу та цільовою мовою. Перекладач повинен знати та розуміти особливості культурного контексту кожної мови, щоб адаптувати тексти таким чином, щоб вони були зрозумілі та прийнятні для читачів у цільовій культурі. Це включає в себе вибір відповідної лексики, врахування місцевих звичаїв та традицій, а також збереження культурної специфіки оригіналу.

Крім того, адаптація дозволяє перекладачу інтерпретувати неперекладні елементи тексту таким чином, щоб вони були більш зрозумілі та прийнятні для читачів у цільовій мові. Це може включати в себе пояснення або тлумачення слів, фраз або культурних аспектів, які можуть бути незрозумілими для читачів іншої культури. Узагальнюючи, прийом адаптації виявляється невід'ємною частиною перекладацького процесу, що дозволяє перекладачеві вірно передати смисл, естетику та емоційне забарвлення твору, зберігаючи його аутентичність та відтінки культурного контексту.

2.3. Стратегія доместикації при перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»

Доместикація в контексті перекладу – це процес адаптації іноземного тексту чи ідеї до культурного, соціального та лінгвістичного контексту цільової аудиторії. Це один із прийомів, який дозволяє перекладачам зробити оригінальний текст більш зрозумілим, прийнятним і апріорі близьким до отримувача перекладу.

Доместикація може включати в себе заміну культурно-специфічних елементів оригіналу на аналогічні, але зрозуміліші для цільової аудиторії. Це може охоплювати зміну місця назв, прикладів, алегорій, а також заміну неперекладних термінів або фраз більш зрозумілими аналогами.

Наприклад, у перекладі літературного твору або фільму доместикація може полягати у використанні місцевих назв, традицій, образів або виразів, щоб зробити текст більш доступним та зрозумілим для читачів або глядачів у новій культурі.

Іншим прикладом доместикації може бути заміна типових страв або продуктів іншої культури на місцеві аналоги у кулінарних книгах або рецептах, щоб полегшити їх зрозуміння та відтворення для місцевих читачів.

Перекладач дитячої художньої літератури мусить обрати глобальну стратегію перекладу, яка точно відобразить задумане автором зображення світу в книзі. Щоб сприяти розумінню, перекладачі часто використовують доместикацію як стратегію перекладу. Віктор Морозов, перекладач, відповідальний за всі опубліковані українські переклади книг Роальда Дала, часто використовував доместикацію (використовуючи утім й інші техніки). Вибір стратегії, безсумнівно, має базуватися на цільовій аудиторії, у даному випадку дітей, але передусім це залежить від намірів письменника та його унікального стилю письма – аспектів, які перекладач має повністю «вловити» під час перекладу. У результаті перекладач стикається з нелегким рішенням: з одного боку, доместикація, яке є ефективнішою для цільової аудиторії, а з іншого боку, іноземне, що дозволяє чіткіше відобразити виразний стиль автора. Тепер давайте заглибимося в вибір перекладу Віктора Морозова, коли йдеться про розуміння і сприйняття авторського стилю Роальда Дала у відомому творі «Чарлі та шоколадна фабрика».

Коли справа доходить до перекладу твору мистецтва, доместикація передбачає різні методи перекладу, включаючи функціональну заміну, створення новоутворення, описовий переклад і аналоговий переклад. Функціональна заміна передбачає зміну значення існуючого слова в цільовій мові, а не введення нового. Подібним чином функціональну заміну в мові оригіналу можна порівняти зі створенням семантичного зв'язку в мові оригіналу, оскільки обидва передбачають використання загальноновживаного

слова для передачі випадкового або унікального значення.

Часом перекладачі можуть зіткнутися з проблемою того, що лежить в основі створення лексичного okazіоналізму автором оригінального тексту. Отже, щоб зберегти візуальний вплив новоутворення, яке має важливе значення в дитячій літературі, перекладачі змушені генерувати власний okazіоналізм, прискіпливо досліджуючи навколишній контекст. Більше того, навіть якщо перекладачам вдасться розшифрувати етимологію okazіоналізму та отримати досконале розуміння його походження, вони все одно можуть вирішити створити власний okazіоналізм, якщо альтернативні методи перекладу не зможуть належним чином передати глибоку експресивність новоутворення та унікальний стиль оригінальний автор.

Без сумніву, перекладачі часто використовують альтернативні методи перекладу, коли стикаються із завданням створення багатьох відповідників. Одним із таких методів є калькування, яке передбачає комбінування різних прийомів перекладу. У такому підході перекладачі можуть вибрати прямий переклад слова чи фрази за допомогою морфеми, водночас створюючи окремий переклад для іншого елемента.

У процесі перекладу «Чарлі та шоколадної фабрики» Віктор Морозов зіткнувся з проблемою відтворення безлічі вигадливих кондитерських виробів, чудових десертів і складних технік їх створення: [30] *I call it swudge!* [40, 40] – *Я назвав її цукряткою!* [34, 101]. Перекладач майстерно вловив суть okazіоналізму *Swudge* не через дослівний аналіз його словесної структури, а радше спритно передавши його передбачуване значення як чудового кондитерського виробу, відомого як «сукрятка», який складається з чудової цукрової пасти, наповненої освіжаючим смаком м'ята.

They passed a yellow door on which it said: STOREROOM NUMBER 77 — ALL THE BEANS, CACAO BEANS, COFFEE BEANS, JELLY BEANS, AND HAS BEANS [40, 51] – *Вони проминули жовті двері з написом, «СКЛАД НОМЕР 77 – УСІ СОРТИ БОБІВ – КАКАО-БОБИ, КАВОВІ БОБИ, БОБИ-*

ВИСОКІ-МОВ-ТОПОЛЯ Й БОБИ-ДУРНІ-НЕМОВ-КВАСОЛЯ» [34, 131].

Концепція okazіоналізму *has beans*, яка передбачає використання каламбурів, викликає труднощі в пошуку еквівалентного перекладу через її складність. У підсумку перекладачеві довелося повністю видозмінити структуру і, певною мірою, суть каламбуру – від «боби-дурні-немов-квасоля». Крім того, перекладач також вирішив перекласти поширену фразу «*jelly beans*» як «боби-високі-мов-тополя» подібним чином. Схоже, на це рішення вплинув вік цільової аудиторії, що ще раз підкреслює уважність перекладача до точки зору читачів.

It has pictures of fruits on it — bananas, apples, oranges, grapes, pineapples, strawberries, and snozzberries . . . [40, 62] – *На них намальовано фрукти: банани, яблука, помаранчі, виноград, полуниці, дріманиці...* [34, 159].

Через те, що первісне значення початкової морфеми в терміні *snozzberries* залишається оповитим таємницею, а друге означає «ягода», перекладач прийняв сміливе рішення власноруч створити першу складову слова «дрім» без будь-якої наперед визначеної основи. Цей підхід виявився вдалим вибором з точки зору збереження стилістичної узгодженості твору. Крім того, перекладач вирішив використати термін «полуниця» як основу для другої морфеми, таким чином включивши форму специфікації.

There goes Miss Violet Beauregarde, the great gum-chewer! [40, 87] – *Там іде Віолета Боретард, відома жуйколюбка* [34, 228]. Ми досліджуємо конкретний випадок поєднання різних методів для створення власного okazіоналізму, відомого як «Жуйколюбка». У цьому випадку використовуємо комбінацію калькування та семантичного або логічного розвитку, щоб ефективно передати намічене значення. Використовуючи кальку для передачі першої морфеми, ми можемо точно відтворити її суть, тоді як використання семантичного або логічного розвитку для другої морфеми дозволяє нам ще більше підвищити глибину та складність нашого твору. Такий ретельний підхід гарантує, що кожен аспект «Жуйколюбки» ретельно опрацьований і

продумано побудований, в результаті чого виходить справді унікальний лінгвістичний шедевр.

При описовому перекладі перекладач має на меті повідомити суть новоутворення шляхом заміни його словосполученням або реченням. Однак цей тип перекладу часто не вдається вловити унікальну якість оказіоналізму, якою є експресивність. Варто зазначити, що оказіоналізм *gum chewer* з'являється в книзі двічі, єдиною відмінністю є наявність або відсутність дефіса між його елементами, але щоразу він перекладається по-різному. Один з них відтворюється описово: 'жує безперестанку' (тобто людина, яка жує не зупиняючись) –

"I'm a gum chewer, normally," she shouted, "but when I heard about these ticket things of Mr Wonka's, I gave up gum and started on chocolate bars in the hope of striking lucky [40, 21] – Я жує безперестанку, – кричала дівчина, – та коли почула про ті квитки містера Вонки, то відклала жуйку і перейшла на цукерки – мала надію, що мені пощастить [34, 49].

Наступні три приклади демонструють приклади описового перекладу, де процес перекладу дуже нагадує калькування через дослівний переклад більшості лексичних одиниць. Однак ці переклади також містять елементи опису, додаючи глибини та забезпечуючи більш повне розуміння вихідного тексту:

And Violet Beauregarde, before tasting her blade of grass, took the piece of world-record-breaking chewing-gum out of her mouth and stuck it carefully behind her ear [40, 40] – А Віолетта Боретард, перш ніж покуштувати свою стеблинку трави, витягла з рота жуйку, з якою вже побила світовий рекорд, і акуратно приліпила її собі за вузом [34, 101].

"This isn't just an ordinary up-and-down lift!" announced Mr Wonka proudly [40, 71] – Це не якийсь там звичайний ліфт, що їздить тільки вгору-вниз! – гордо повідомив містер Вонка [34, 184].

LUMINOUS LOLLIES FOR EATING IN BED AT NIGHT [40, 72] – «ЧУПА-ЧУПСИ, ЩО СВІТЯТЬСЯ – ДЛЯ СПОЖИВАННЯ ВНОЧІ ВЛІЖКУ» [34, 185].

Додаткова техніка перекладу, яка підпадає під концепцію доместикації, відома як аналоговий переклад. Ця техніка передбачає використання існуючого слова чи фрази в цільовій мові, щоб служити еквівалентом для менш вживаного терміну, якщо новоутворений переклад зберігає певний рівень подібності до загальнозрозумілих слів. Для ілюстрації розглянемо термін «фонетичний okazionalizm», який було створено на основі ономапоєї:

In far-off Russia, a woman called Charlotte Russe claimed to have found the second ticket, but it turned out to be a clever fake [40, 16] – У далекій Росії, одна жінка, Сара Рус, заявила, що знайшла другий квиток, але він виявився майстерною підробкою [34, 38]. *Charlotte Russe* має переклад ‘Сара Рус’ як тотожність імені, яке існує у Росії: ‘Сара’, замість «Шарлотта» (не найпопулярніше ім’я в цій країні), адже у фразі вказано, що ця дівчина проживає в Росії.

Переклад здійснювався за допомогою методів аналогового перекладу, де в якості еквівалентів вибиралися загальні слова зі схожим значенням. Крім того, була застосована лексико-семантична трансформація, щоб звузити вибір на основі конкретного контексту.

У передачі okazionalizmів перекладач часто використовував прийом доместикації. Хоча всі методи перекладу були ретельно відібрані для кожного унікального новоутворення, важливо підкреслити, що ми вважаємо створення власного okazionalizmu найефективнішою технікою в рамках цієї стратегії. Такий підхід демонструє винахідливість перекладача та інноваційні здібності до вирішення проблем.

2.4. Стратегія форенізації при перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»

Форенізація в перекладі – це процес, який протилежний доместикації. Форенізація означає збереження чи навіть підкреслення оригінальності та іншомовності тексту в перекладі. Цей підхід особливо використовується в сферах, де збереження автентичності іноземного тексту важливе для збереження його специфіки або для надання йому певного характеру.

Наприклад, у перекладі художньої літератури форенізація може використовуватися для збереження культурних особливостей, стилістичних нюансів, лінгвістичних або ідіоматичних виразів, які є характерними для оригінального тексту. Це дозволяє читачам отримати більш автентичний досвід іноземного твору, а перекладачам – зберегти його унікальність та ідентичність.

У сфері науки і технічного перекладу форенізація може виявитися в тому, що перекладачі зберігають оригінальні терміни, скорочення або специфічні термінологічні конструкції, які мають важливе значення для збереження точності та специфіки тексту.

Без сумніву, вибір стратегії перекладу значною мірою залежить від цільової аудиторії, що веде нас до консенсусу, що доместикація загалом ефективніше, особливо коли йдеться про дитячу літературу. Проте вкрай важливо переоцінити вплив жанру літературного твору на прийняття рішень перекладачем. Жанр фентезі займає особливу позицію, оскільки дозволяє авторам будувати надзвичайні світи, не обмежені традиційною мовою чи фіксованими образами. Створюючи нові та нетрадиційні образи, автори вводять okazionalizmi, які можуть або не відповідати знайомим значенням і лексиці. Нерідкі випадки, коли автори цього жанру навіть вигадують абсолютно нові мови, підкреслюючи «потойбічність» своїх творінь. Отже, при перекладі цих новоутворень необхідно врахувати та зберегти задуманий

автором ефект, який через доместикація стає нездійсненою. Ця мета найкраще досягається за допомогою транскодування, яке охоплює методи транслітерації та транскрипції.

Транскрипція означає передачу звукової форми слова чи словосполучення. Наприклад, okazionalizm *whangdoodles* транскрибований ‘вангдудлі’:

Nothing but thick jungles infested by the most dangerous beasts in the world — hornswogglers and snozzwangers and those terrible wicked whangdoodles [40, 42] – Там аж кипить найнебезпечнішими у світі звірюками – роговоглі, снуцвангери і жахливі злісні вангдудлі [34, 105]. Цей переклад ілюструє відтворення незвичності та містичності назви.

Ця особливість також збережена в адаптації слів *Oompa-Loompa* та їх множинної форми *Oompa-Loompas* як ‘умпа-лумпа’ і ‘умпа-лумпи’ відповідно:

An Oompa-Loompa was lucky if he found three or four cacao beans a year [40, 42] – Умпа-лумпа був щасливий, коли за рік вдавалося знайти три-чотири какаові боби [34, 106] та [31] *When I went out there, I found the little Oompa-Loompas living in tree houses* [40, 42] – Коли я туди примандрував, то виявив, що маленькі умпа-лумпи живуть у хатинках на деревах [34, 105].

Часто транскрипцію використовують як спосіб перетворення власних імен іншою мовою. Тим не менш, через значну експресивність, властиву цим одиницям, цей підхід вважається дещо незадовільним, оскільки він не в змозі захопити яскраві образи, пов’язані з новоутвореннями. У підрозділі 2.2 вже було проведено всебічне дослідження цих власних назв та їх основного значення, не залишаючи невпевненості в тому, що під час транскрипції таких унікальних мовних виразів передбачуване значення, задумане автором, розмивається та зменшується.

The famous English scientist, Professor Foulbody, invented a machine which would tell you at once, without opening the wrapper of a bar of chocolate, whether

or not there was a Golden Ticket hidden underneath it [40, 16] – Відомий учений з Англії, професор Фолбоді, винайшов пристрій, який дозволяв одразу, не розгортаючи батончик, знати, чи є під обгорткою Золотий квиток [34, 38]. У цьому вислові антропонім *Foulbody* при транскрипції ‘Фолбоді’ втратив свій відтінок «мерзенний, огидний».

“The third ticket,” read Mr Bucket, holding the newspaper up close to his face because his eyes were bad and he couldn't afford glasses, “the third ticket was found by a Miss Violet Beauregarde” [40, 21] – «Третій квиток, – прочитав пан Бакет, піднісши газету до самих очей, бо бачив поганенько, а на окуляри не мав грошей, – третій квиток знайшла панна Віолета Борегард [34, 49]. Такий переклад не передає каламбуру, на якій побудована сюжетна лінія героїні: «Віолето, ти стаєш фіолетовою». Хоча перекладач і прагнув наблизити звучання і частково досягнути мультисилабічного римування, ця нездатність передати гру слів є зрозумілою, оскільки в українській мові немає еквіваленту – слова, яке б разом означало ім'я та колір.

The fourth Golden Ticket,' he read, 'was found by a boy called Mike Teavee [40, 22] – Четвертий Золотий квиток, – прочитав він – знайшов хлопець Майк Тіві [34, 52]. У процесі перекладу прізвище Teavee було транскрибовано як «Тіві». Це рішення було прийнято з урахуванням двох факторів. По-перше, транскрибуючи його як «Тіві», основне значення таких слів, як «Телик» або «Телевизор», стає легшим для розуміння. Це сприяє кращому розумінню семантичних зв'язків. Однак, з іншого боку, варто врахувати, що діти, які вже добре розбираються в дитячій художній літературі, можливо, вже знайомі з аббревіатурою ТВ та її значенням. Незважаючи на це, вибір перекладача транскрибувати його як «Тіві» залишається виправданим і логічним.

Віктор Морозов мав тенденцію менше покладатися на транслітерацію та надавав перевагу транскрипції як своєму бажаному методу перекладу. Транслітерація включає процес відтворення кожної окремої літери з однієї письмової системи в іншу письмову систему. У розглянутих творах тільки

власні назви були передані таким методом:

*It was WONKA'S FACTORY, owned by a man called Mr Willy Wonka, the greatest inventor and maker of chocolates that there has ever been [40, 4] – Називалась вона «ВОНКА», а власником її був містер Віллі Вонка, найкращий завсі часи виробник і винахідник шоколадних цукерок [34, 12]. Те, що вирізняє ім'я *Willy Wonka* серед інших – це алітерація, яка також присутня у перекладі як 'Віллі Вонка'.*

Однак транслітерація оказіоналізмів *Fickelgruber* як 'Фікельгрубер' та *Bogtrotter* як 'Богтроттер' призвела до втрати нюансів і розуміння значень:

And of course now when Mr Wonka invents some new and wonderful sweet, neither Mr Fickelgruber nor Mr Prodnose nor Mr Slugworth nor anybody else is able to copy it [40, 12] – Зрозуміло, що тепер, коли містер Вонка винаходить якийсь новий дивовижний сорт цукерок, то вже ні пан Фікельгрубер, ні пан Тицьніс, ні пан Слатворт, ні будь-хто інший не спроможний його відтворити [34, 28].

Приклади адаптивного транскодування зустрічаються двічі:

"Imported direct from Loompaland," said Mr Wonka proudly [40, 42] – Імпортовані прямо з Лумпаландії, – гордо пояснив містер Вонка [34, 104]. Loompaland як 'Лумпаландія' – форма слова в оригінальній мові дещо адаптується до структури мови перекладу. Так само і в прикладі Oompa-Loompish – 'умпа-лумпівська мова':

"Look here," I said (speaking not in English, of course, but in Oompa-Loompish), "look here, if you and all your people will come back to my country and live in my factory, you can have all the cacao beans you want!" [40, 42] – «Послухайте мене, – сказав я (звісно, на нашою, а умпа-лумпівською мовою), – якби ви всі перебралися в мою країну й жили на моїй фабриці, то мали б какао-бобів скільки захочете!» [34, 106-107]

Змішане транскодування відноситься до захоплюючого лінгвістичного явища, яке передбачає поєднання транскрипції та транслітерації. Ця

унікальна комбінація зазвичай виникає, коли перекладачі зустрічають власні назви, що містять два різні елементи.

The town in which Augustus Gloop lived, the newspaper said, had gone wild with excitement over their hero [40, 16] – *Містечко, в якому жив Августус Глуп, за словами газети, просто шаленіло від радості за свого героя* [34, 36]. У цьому прикладі можна помітити, як перша частина, тобто ім'я, була транслітерована, з єдиним відхиленням – заміною літери «у» на «в»: **Augustus** – ‘Августус’. Прізвище ж передано шляхом транскрипції: *Gloop* – ‘Глуп’.

The lucky person was a small girl called Veruca Salt who lived with her rich parents in a great city far away [40, 17] – *Цього разу пощастило дівчинці, яку звали Верука Солт і яка жила зі своїми заможними батьками в далекому величезному місті* [34, 39]. *Veruca* ‘Верука’ – транслітерація, *Salt* ‘Солт’ – транскрипція.

Калькування означає прямий переклад певного елемента всередині слова або фрази. Хоча відстеження часто асоціюється зі стратегією судової експертизи, ми вважаємо, що воно знаходиться десь посередині між двома різними стратегіями перекладу. На відміну від транскодування, яке вимагає знання іноземної мови для розуміння значення слова, калькування спрощує процес розуміння нового слова. Проте калькування все ще зберігає експресивну природу оказіоналізму, оскільки воно не просто замінює його загальним словом, як у випадку з аналоговим перекладом, функціональною заміною чи загальним описовим перекладом. Натомість калькування створює власний еквівалент оказіоналізму.

Займаючись калькуванням, можна проводити прямий переклад кожної окремої морфеми як на рівні слова, так і на рівні фрази. На рівні слова калькування може здійснюватися за допомогою різних методів словотворення, таких як складне словотворення, афіксація чи злиття, незалежно від конкретного типу оказіоналізму, з якого походить оригінальне слово.

And of course now when Mr Wonka invents some new and wonderful sweet, neither Mr Fickelgruber nor Mr Prodnose nor Mr Slugworth nor anybody else is able to copy it [40, 12] – Зрозуміло, що тепер, коли містер Вонка винаходить якийсь новий дивовижний сорт цукерок, то вже ні пан Фікельгрубер, ні пан Тицьніс, ні пан Слагворт, ні будь-хто інший не спроможний його відтворити [34, 28]. Коли справа доходить до фентезійної літератури, існує сильна схильність досліджувати походження власного імені. Втім, Віктор Морозов, хоч і нечасто користувався цим методом, не обійшов увагою і його значення. Він продемонстрував це, переклавши антропонім Prodnose як «Тицьніс».

Buttergin and tonic is also very popular [40, 65] – Маслоджин з тоніком теж дуже популярний [34: 166]. Це висловлювання є чудовим прикладом успішного калькування, яке зберігає оригінальність і образність новотвору: *buttergin* – ‘маслоджин’.

They're drinking butterscotch and soda [40, 65] – Хлебчуть масловіскі з содовою [34, 166]. Складові частини цього слова також були передані методом калькування: *butterscotch* – ‘масловіскі’, де друга частина була адаптована шляхом диференціації (скотч – віскі).

Безсумнівно, найпростіше і найлогічніше використовувати калькування при перекладі оказіональних словосполучень. Усі подальші оказіональні фрази та їхні переклади слугують прикладами цього підходу:

WRIGGLE-SWEETS THAT WRIGGLE DELIGHTFULLY IN YOUR TUMMY AFTER SWALLOWING [40, 72] – «ЗВИВАЛЬНІ ЛАСОЦІ, ЩО ПІСЛЯ КОВТАННЯ СИАЧНО ЗВИВАЮТЬСЯ В ЖИВОТІ» [34: 186]. *WRIGGLE-SWEETS* ‘ЗВИВАЛЬНІ ЛАСОЦІ’ – одна відмінність: у перекладі слова написані окремо, а не через дефіс.

“By gum, it's gum!” she shrieked [40, 55] – Клянуся жуйкою, це – жуйка! – верескнула вона [34, 142]. У цьому випадку оказіоналізм виник на основі загальновідомого виразу, тому при перекладі за основу було взято фразу «Богом клянуся»: *by gum* – ‘клянуся жуйкою’.

Справді захоплююче спостерігати за чудовою здатністю перекладача підтримувати розумну гру слів у типовому утворенні словосполучень. Передати каламбур, безсумнівно, є складним завданням, особливо коли йдеться про okazіоналізми. Тим не менш, перекладачеві пощастило зіткнутися з семантичними okazіоналізмами, які, на щастя, не вимагали жодних змін у самих okazіоналізмах, а радше на загальному рівні речення. Два приклади:

Whipped cream isn't whipped cream at all unless it's been whipped with whips [40, 51] – Збиті вершки не стануть збитими вершками, доки їх не збити битами [34, 131]

та

Just as a poached egg isn't a poached egg unless it's been stolen from the woods in the dead of night! [40, 51] – Так само, як круті яйця не стануть крутими, доки їх добряче не покрутити! [34, 131]

У сфері перекладу техніка калькування виявляється дуже ефективною, коли йдеться про дешифрування та передачу випадкових словосполучень. Розширюючи приклади, розглянуті раніше, варто зазначити, що Віктор Морозов використовував цей конкретний метод також у багатьох інших фрагментах. Отже, наше переконання полягає в тому, що дослівний переклад є найнадійнішим підходом для точного перекладу випадкових фраз.

Численні okazіоналізми були майстерно перекладені шляхом умілого поєднання різноманітних методів перекладу та застосування широкого спектру трансформаційних технік, щоб успішно досягти бажаного результату, одночасно зберігаючи унікальний стиль письма автора завдяки майстерному поєднанню, наприклад, перефразування:

Nothing but thick jungles infested by the most dangerous beasts in the world — hornswogglers and snozzwangers and those terrible wicked whangdoodles [40, 42] – Там аж кипить найнебезпечнішими у світі звірюками – роговоглі, снуцвангери і жахливі злісні вангдудлі [34, 105] (калькування +

транслітерація; транскрибування + транслітерація).

If you leave him in the chocolate-mixing barrel too long, he's liable to get poured out into the fudge boiler, and that really would be a disaster, wouldn't it? [40, 47] – *Якщо він довго побуде в шоколадомішалці, то може перетекти в казан для помадок, а то вже буде катастрофа* [34, 118] (створення власного новоутворення + калькування);

MINT JUJUBES FOR THE BOY NEXT DOOR — THEY'LL GIVE HIM GREEN TEETH FOR A MONTH [40, 72] – *«М'ЯТНІ ЖЕЛЕЙКИ ДЛЯ СУСІДСЬКОГО ХЛОПЦЯ – ЩОБ ЦІЛИЙ МІСЯЦЬ ХОДИВ З ЗЕЛЕНИМИ ЗУБАМИ»* [34, 185] (калькування + аналоговий переклад).

STICKJAW FOR TALKATIVE PARENTS [40, 72] – *«ГУБОСКЛЕЮВАЛЬНА ХАЛВА ДЛЯ БАЛАКУЧИХ БАТЬКІВ»* [34, 186] (описовий + аналоговий переклад).

WONKA'S WHIPPLE-SCRUMPTIOUS FUDGEMALLOW DELIGHT, it said on the wrapper [40, 19] – *На обгортці було написано: «ВИСОКОЧУДЕСНИЙ ЗЕФІРМЕЛАД ВОНКИ»* [34, 43] (калькування + створення власного оказіоналізму).

And quickly she took her own world-record piece of chewing-gum out of her mouth and stuck it behind her left ear [40, 56] – *Вона миттю вийняла з рота власну рекордну жуйку й приліпила її за ліве вухо* [34, 145] (калькування + опущення).

“Then he'll be made into strawberry-flavoured chocolate-coated fudge!” screamed Mrs Gloop [40, 45] – *– Тоді з нього буде полунична помадка в шоколаді! – зарепетувала пані Глуп!* [34, 115] (калькування + опущення).

Augustus-flavoured chocolate-coated Gloop! [40, 46] – *Августований Глуп у шоколаді!* [34, 116] (калькування + створення власного оказіоналізму).

Everything that he had seen so far — the great chocolate river, the waterfall, the huge sucking pipes, the minty sugar meadows, the Oompa-Loompas, the beautiful pink boat, and most of all, Mr Willy Wonka himself — had been so

astonishing that he began to wonder whether there could possibly be any more astonishments left [40, 49] – *Усе побачене було таке чудернацьке – шоколадна річка, водоспад, велетенські смоктальні труби, цукрові галявини, умпа-лумпи, дивовижний рожевий човен і, насамперед, сам містер Віллі Вонка!* [34, 125] (калькування + опущення).

You can put an Everlasting Gobstopper in your mouth and you can suck it and suck it and suck it and suck it and it will never get any smaller! [40, 53] – *Можна покласти вічну барбариску в рота і смоктати-смоктати-смоктати, і вона ніколи не поменшає!* [34, 136] (калькування + аналоговий переклад).

FIZZY LIFTING DRINKS, it said on the next door [40, 62] – «*ЛЕТЮЧІ ШИПУЧКИ*» – *було написано на наступних дверях* [34, 161] (калькування + модуляція).

THE ROCK-CANDY MINE — 10,000 FEET DEEP, it said on one [40, 71] – «*ШАХТА З ВИДОБУВАННЯ ДРАЖЕ «МОРСЬКІ КАМІНЧИКИ» – ГЛИБИНА ТРИ МЕТРИ*» – *було написано на одному* [34: 185] (описовий + аналоговий переклад).

СОКERNUT-ICE SKATING RINKS, it said on another [40, 71] – «*ЛЬОДЯНІ КОВЗАНКИ*» – *було написано на іншому* [34, 185] (калькування – опущення).

SUGAR-COATED PENCILS FOR SUCKING [40, 72] – «*ГЛАЗУРОВАНІ ОЛІВЦІ ДЛЯ СМОКТАННЯ*» [34: 186] (калькування + модуляція).

RAINBOW DROPS — SUCK THEM AND YOU CAN SPIT IN SIX DIFFERENT COLOURS [40, 72] – «*ВЕСЕЛКОВЕ ДРАЖЕ – СМОКЧИ І ПЛЮЙ ШІСТЬМА РІЗНИМИ БАРВАМИ*» [34, 186] (калькування + аналоговий переклад).

Supervitamin Chocolate contains huge amounts of vitamin A and vitamin B [40, 81] – *Супервітамінні цукерки містять величезні кількості вітаміну А й вітаміну В* [34, 210] (калькування + диференціація).

But it does have in it a very small amount of the rarest and most magical

vitamin of them all — *vitamin Wonka* [40, 81] – *Зате є малесенька доза найрідкіснішого й найчарівнішого з усіх вітамінів – вітаміну Вонка* [34, 211] (калькування + транслітерація).

One million sugar power! [40, 86] – *Мільйон шоколадних сил!* [34, 225] (калькування + модуляція).

Безсумнівно, В. Морозов у своїх перекладацьких починаннях часто застосовував техніку криміналістики. Зважаючи на цільових реципієнтів перекладеного матеріалу, перекладач переважно обрав калькування як засіб більш плавної передачі значення незнайомих слів для читача. Крім того, важливо підкреслити, що цей підхід виявляється надзвичайно ефективним при відтворенні окремих фраз.

2.5. Еквівалентність адаптованих елементів у перекладі твору Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»

Переклад — це акт перетворення значення мовного фрагмента, такого як речення, абзац або текст, з однієї мови на іншу. Основною метою перекладу є забезпечення того, щоб форма та зміст оригінального твору були точно передані за допомогою еквівалентної мови в перекладеній версії. Успішний переклад викликає у одержувача відповідь іноземною мовою, яка відповідає передбачуваній комунікації початкового відправника. Під час перекладу важливо враховувати не лише буквальне та неявне значення змісту, а й прагматичні аспекти, які охоплюють зв'язок між мовним виразом та учасниками процесу комунікації – відправником і отримувачем інформації. У процесі перекладу в оригінальний текст вносяться корективи з метою його прагматичної адаптації з урахуванням соціокультурних, психологічних та інших відмінностей між одержувачами оригінального тексту та перекладу. Окрім подолання розриву між різними мовними системами, переклад також передбачає подолання розриву між різними

культурами. Тому прагматичний фактор відіграє вирішальну роль у визначенні не лише підходу до перекладу, а й обсягу інформації, що передається в перекладеному варіанті. Це стосується суперечливих тенденцій у перекладі: експліцитної та імпліцитної експлікації інформації. Розпізнавання та врахування цих тенденцій має вирішальне значення для розуміння сутності прагматичної адаптації в перекладі [33; С. 27].

На якість перекладу впливають різні фактори, головним з яких є перекладач. Перекладач повинен прагнути досягти синтаксичної, семантичної та прагматичної еквівалентності між текстом оригіналу та перекладом. Їхня мета — точно передати передбачуване значення висловлювань у певному комунікативному контексті. Процес вибору відповідних мовних прийомів для перекладу визначається взаємодією між цими трьома типами еквівалентності.

Синтаксично еквівалентними вважаються вислови, які мають однакову структуру як в тексті оригіналу, так і в тексті перекладу. Однак через те, що англійська та українська належать до різних типів мов, досягнення синтаксичної еквівалентності може бути складним завданням, хоча в деяких випадках це можливо [1; С. 21].

Мова функціонує як засіб спілкування, коли є певний зміст, який потрібно передати. Цей зміст представлений у значенні мовних одиниць, які використовуються в спілкуванні. Семантика цих одиниць працює разом із прагматичними компонентами на кожному рівні формування значення мовного знака. Саме завдяки комунікації повною мірою реалізуються всі аспекти мови, від її звучання до складного семантичного механізму. Цей механізм дозволяє чітко ідентифікувати зміст конкретних мовленнєвих дій. Розуміння функціонального значення цього явища є важливим при вивченні комунікативного та прагматичного аспектів мови. Комунікативно-прагматичний підхід до мовних явищ зосереджується на мові як інструменті

спілкування, зокрема в комунікативних процесах реального життя. Такий підхід дозволяє глибше дослідити це питання з функціональної точки зору.

Функціонально-комунікативна еквівалентність стосується пошуку ідеальної гармонії між значенням, структурою, стилем, культурними посиланнями та прагматичними елементами як в оригінальному тексті, так і в перекладі. Зберегти точну семантику та форму оригінального тексту часто неможливо, особливо коли намагаємося охопити читачів з іншої культури, мови та соціального середовища. Тому для перекладачів вкрай важливо прагнути до збалансованого підходу, який дозволить читачам перекладу плавно зануритися в іноземну культуру та мову. Досягнення цієї делікатної рівноваги є кінцевою метою для перекладача.

Беручи це до уваги, важливо зазначити, що переклад, незалежно від того, наскільки він придатний, завжди є різновидом зміни або перетворення в найширшому розумінні цього терміна. У більш конкретному сенсі, перекладацька трансформація відноситься до модифікації форми, змісту або обох з головною метою збереження однакового комунікативного впливу на цільову аудиторію як оригінального, так і перекладеного текстів. Ці модифікації впроваджуються на основі системних розбіжностей між двома мовами, що призводить до системних трансформацій. Крім того, на них також можуть впливати культурні відмінності, відмінності в онтологіях двох популяцій та рамки інтерпретації читачів оригіналу та перекладу. Останні перетворення можна назвати функціональними. Така категоризація перетворень визначається факторами, які впливають на їх здійснення [7; С. 122].

Одним із обов'язків перекладача є гарантувати, що перекладений текст буде легко зрозумілий читачам, які не знайомі з мовою оригіналу. Це може бути досягнуто за допомогою використання прагматичної адаптації, яка передбачає внесення певних коригувань до тексту перекладу з метою збереження його комунікативної та прагматичної еквівалентності до тексту

оригіналу. Застосовуючи прагматичні адаптації, перекладач може гарантувати, що кінцевий продукт буде найвищої якості та ефективно донесе заплановану меседж до цільової аудиторії.

Переклад — це складний і заплутаний процес, який передбачає перетворення мовного вмісту з однієї мови на іншу. Незалежно від того, чи йдеться про окреме речення, абзац чи цілий текст, мета перекладу полягає в тому, щоб форма та зміст оригіналу були точно передані за допомогою еквівалентних засобів.

Виконуючи переклад, важливо враховувати не лише буквальне та неявне значення змісту, але й практичні аспекти. Прагматичний компонент відіграє значну роль у передачі денотативних і конотативних елементів тексту та, зрештою, впливає на сприйняття повідомлення як читачами оригінального тексту, так і перекладеної версії.

Прагматика, як область вивчення мови, зосереджена на тому, як значення передається через мову та як воно інтерпретується читачем або слухачем. По суті, це дослідження зв'язків між особою, яка надсилає повідомлення, та особою, яка його отримує, причому текст виступає як засіб, через який цей зв'язок встановлюється. Прагматика також охоплює навмисне використання мови для формування громадської думки та впливу на інших, що робить її ключовим аспектом мовленнєвої комунікації. Щоб повністю проаналізувати прагматику, необхідно досліджувати не лише окремі речення, а й загальну структуру та потік тексту, оскільки це може значно вплинути на те, як розуміється повідомлення. Важливо зазначити, що одна й та сама заява може бути витлумачена по-різному різними особами або навіть однією особою за різних обставин. Це пов'язано з тим, що на інтерпретацію заяви сильно впливає конкретний контекст і характеристики особи, яка її отримує. Оцінюючи значення висловлювання в комунікативній обстановці, важливо враховувати загальну ситуацію та поведінку особи, до якої звертаються. Кожне висловлювання розглядається не ізольовано, а радше як частина

більшого комплексу комунікативних взаємодій. Крім того, оцінка реципієнтом значення висловлювання часто супроводжується оцінкою того, наскільки доречним або придатним є висловлювання стосовно конкретної прагматичної ситуації [6; С. 102].

Прагматичний потенціал тексту визначається вибором, зробленим при виборі змісту повідомлення і способом його мовного вираження. Наразі загально визнано, що мовна суть оригінального тексту рідко повністю відтворюється в перекладеній версії, що робить практично неможливим досягнення повної еквівалентності. Тим не менш, важливо прагнути до точності та ясності у відображенні оригінального змісту. Намагання включити кожен елемент оригінального тексту зазвичай призводить до абсолютно неприйнятних результатів. Передача внутрішньомовних значень може викликати складні проблеми при перекладі, оскільки ці значення вказують на зв'язок слова зі значеннями або формами інших слів. Однак важливо зазначити, що ці внутрішньомовні значення часто не мають значення для ефективної комунікації та не передаються в процесі перекладу [7; С. 134].

Прагнення перекладача до максимальної точності змушує його ретельно аналізувати, які аспекти значення мають бути передані з максимальною точністю та повнотою, а які аспекти можуть бути скомпрометовані під час процесу перекладу. У цьому контексті практичний стандарт перекладу вимагає від перекладача проведення різноманітних синтаксичних і лексико-семантичних модифікацій, оскільки їх метою є не просто відтворення оригінального висловлювання в оригінальній формі, а скоріше ефективна передача його за допомогою відповідних мовних засобів. інструменти, які служать подібним прагматичним або іллокутивним намірам.

Експлікація часто відіграє вирішальну роль у відтворенні прагматичного потенціалу оригінального тексту. Це пояснюється тим, що досягнення тієї самої прагматичної мети різними мовами передбачає

унікальні характеристики, які неможливо точно передати за допомогою буквального перекладу. На початковому етапі процесу перекладу перекладач виступає в ролі Рецептора і прагне повністю витягти інформацію, закладену в оригінальному тексті. Щоб досягти цього, перекладач повинен володіти такими самими фундаментальними знаннями, як і носії мови оригіналу. На наступному етапі процесу перекладу мета перекладача полягає в тому, щоб переконатися, що одержувач перекладу зрозумів оригінальне повідомлення. Це вимагає врахування того факту, що рецептор перекладу належить до іншої мовної групи, володіє різними знаннями та життєвим досвідом і походить з різноманітної історії та культури. Якщо ці розбіжності перешкоджають повному розумінню вихідного повідомлення, перекладач відповідно змінює текст перекладу, щоб усунути будь-які перешкоди [7 С. 137].

Одним із ефективних методів вираження прагматичних значень у ситуаціях, коли в оригінальному словнику немає прямих прагматичних еквівалентів у цільовій мові, є реалізація описового перекладу. Цей підхід ґрунтується на розумінні того, що в кожній мові є слова, які передають позитивне чи негативне емоційне ставлення мовця до певних предметів чи явищ. Ці слова можна вважати такими, що мають виключно прагматичне чи емоційно-оцінне значення, позбавлене будь-якого референційного значення.

Отже, визначення тексту з прагматичної позиції виникає внаслідок всебічної участі його творця в організації мовного матеріалу для передачі змісту, включаючи додавання синтаксичних і семантичних елементів, а також експлікацію ставлення до висловлюваних ідей. Це охоплює використання модальності, вибору слів, синонімів і розташування надфразових одиниць, усе це залежить від передбачуваного напрямку та мети тексту. Таким чином, ретельне дослідження тексту вимагає розгляду його прагматичних аспектів, оскільки жодна сфера не залишається байдужою до цього впливового чинника. На прагматичний характер тексту невід'ємно

впливає ситуація спілкування, що охоплює різноманітні стилістичні, лексичні, граматичні та просодичні ознаки. Ці прагматичні особливості стають особливо помітними, коли людина володіє знаннями про конкретний контекст спілкування. Без цього важливого розуміння можна зрозуміти лише синтаксичні та семантичні аспекти тексту, залишаючи неврахованим прагматичний аспект. Значення прагматичної організації тексту неможливо недооцінити, оскільки вона відіграє ключову роль у науковому описі тексту, роблячи будь-який аналіз неповним без його включення.

Мало того, що дискурс не відображає справжнє значення та вплив повідомлення в реальному світі, на нього також впливає предмет, який воно представляє. Спосіб, у який дискурс представляє оригінальне висловлювання, тісно пов'язаний із самим оригіналом. З точки зору передачі дискурсу в прагматичному сенсі, найпростішим підходом є його відтворення за допомогою прямого дискурсу, непрямого дискурсу (НД) або невластного прямого дискурсу (НПД). Використовуючи ці різні форми, ми можемо передати суть вихідного повідомлення та його передбачувані наслідки.

Передати унікальний стиль письма автора може бути складним завданням для перекладачів, оскільки вони також мають свій власний виразний стиль мовлення та письма. Тому індивідуальний стиль перекладача неминуче просочується в їхнє написання, стаючи невід'ємною частиною творчості автора. Однак це може спричинити труднощі, наприклад, коли перекладачі винаходять власні оказіоналізми замість того, щоб використовувати загальні слова, знайдені в оригінальному тексті. Відповідність таких перекладацьких рішень є предметом дискусій і вимагає ретельного аналізу в кожному конкретному випадку. Для перекладачів важливо не лише зберегти авторський стиль, а й устояти від спокуси прикрасити твір власною манерою письма. Тим не менш, у деяких випадках таке рішення може бути виправданим, щоб зберегти суть авторського стилю,

особливо коли неможливо безпосередньо перекласти окремі лексичні одиниці.

Віктор Морозов часто використовував цей прийом, переважно при перекладі пісень, щоб втримати риму. Наприклад, він створив оказіоналізм ‘теледурмани’, тоді як в оригіналі було *shocking ghastly junk*.

They sit and stare and stare and sit; Until they're hypnotized by it; Until they're absolutely drunk; With all that shocking ghastly junk [40, 82] – Сидять незмигнуто і статично; неначе в трансі гіпноотичним; сидять, неначе наркомани; і всотують теледурмани [34, 213]. А також ‘неспесиви’, коли у мові оригіналу зустрічаємо ціле висловлювання: [116] *Oh yes, we know it keeps them still; They don't climb out the window sill* [40, 82] – Вони стають, звичайно, милі – такі чемненькі, неспесиви... [34, 213].

Інший приклад ‘головогрюки’, який точно передає ономотопію *crack and snap and ping*:

The springs go crack and snap and ping! [40, 34] – І клац, і писк, й головогрюки! [34, 105] Скорочена форма слова «варто» – ‘варт’, також є оказіональною:

And that is why we'll try so hard; To save Miss Violet Beauregarde From suffering an equal fate [40, 60] – Тому урятувати варт нам Віолету Боретард, щоби вона так не страждала... [34, 155].

The great big greedy nincompoop! [40, 47] – Скупий тюфтелька-товстопуп! [34, 119] Слово *nincompoop* означає недалеку людину, але перекладач передав його як ‘тюфтелька-товстопуп’, щоб зберегти риму в пісні.

They passed a yellow door on which it said: STOREROOM NUMBER 77 — ALL THE BEANS, CASAO BEANS, COFFEE BEANS, JELLY BEANS, AND HAS BEANS [40, 51] – Вони проминули жовті двері з написом, «СКЛАД НОМЕР 77 – УСІ СОРТИ БОБІВ – КАКАО-БОБИ, КАВОВІ БОБИ, БОБИ-ВИСОКІ-МОВ-ТОПОЛЯ Й БОБИ-ДУРНІ-НЕМОВ-КВАСОЛЯ» [34, 131].

Ми вже обговорювали та аналізували переклад okazіоналізму *has beans* як ‘боби-дурні-немов-квасоля’. Крім того, подібним чином було перекладено й усталене словосполучення *jelly beans* – ‘боби-високі-мов-тополя’. Вочевидь, такий вибір був зумовлений віком читачів.

*“There!” cried Mr Wonka, dancing up and down and pointing his gold-topped cane at the great brown river [40, 39] – Om! – вигукнув містер Вонка, підскакуючи й показуючи золотою бамбулькою тростини на коричневу річку [34, 99]. Слово ‘бамбулька’ в ужитку передає «кругла ягода», тому перекладач створив семантичний okazіоналізм для перекладу словосполучення *gold-topped cane*.*

*This lift can go sideways and longways and slantways and any other way you can think of! [40, 71] – Цей ліфт може їздити боком, скоком, ухдовж, навскоси і... на небеси! [34, 184] Okazіоналізм ‘на небеси’ передає значення фрази *any other way you can think of*.*

Аналізуючи переклад В. Морозова, стає очевидним, що він мав на меті якомога повніше передати неповторну манеру письма автора. При цьому він майстерно включив власні випадкові новоутворення, що додало перекладеному твору свіжості та винахідливості. Однак слід визнати, що є місце для дискусії щодо доцільності такого рішення щодо перекладу. Занепокоєння полягає в можливому надмірному використанні okazіоналізмів, що може призвести до того, що стиль перекладача буде переважати над стилем оригінального автора. Тим не менш, важливо визнати, що переклад В. Морозова є винятком із цього занепокоєння. Введені ним okazіоналізми не спотворювали суті твору, а натомість непомітно доповнювали його, в результаті чого вийшов гармонійний кінцевий продукт.

ВИСНОВКИ

Під час роботи було виявлено декілька важливих аспектів. Перш за все, з'ясувалося, що лінгвокультурна адаптація відіграє ключову роль у збереженні автентичності та естетики оригінального тексту в перекладі. Важливість уважного врахування культурних відмінностей між мовами оригіналу та цільовою мовою також була відзначена, оскільки це сприяє зрозумінню та прийняттю тексту цільовою аудиторією.

Дослідження також підкреслило значення інтерпретації неперекладних елементів тексту, які можуть бути складні для передачі без втрати смислу. Адаптація дозволяє перекладачам тлумачити ці елементи таким чином, щоб вони були зрозумілі та прийнятні для читачів у цільовій мові. Крім того, під час дослідження виявлено, що успішний переклад дитячої літератури вимагає не лише передачі смислу, але й збереження емоційного забарвлення та атмосфери оригіналу, що може бути досягнуто за допомогою лінгвокультурної адаптації.

За результатами проведеного дослідження можна дійти наступних висновків:

1) Проведений аналіз поняття художнього перекладу та його особливостей в сучасній лінгвістиці дозволив виявити, що цей вид перекладу вимагає не лише вірного передавання смислу оригіналу, але й збереження його естетичної, культурної та емоційної складових. Важливість вибору адекватних прийомів перекладу, таких як адаптація, виявилася критичною для досягнення успішного результату.

2) Поняття адаптації в перекладознавстві було досліджено в контексті його застосування в перекладі художніх текстів, зокрема дитячої літератури. Цей процес полягає у врахуванні культурних, лінгвістичних та психологічних відмінностей між мовами та культурами, щоб забезпечити зрозумілість та прийнятність тексту цільовою аудиторією.

3) Проблематика адекватності та еквівалентності художнього перекладу, особливо в дитячій літературі, підкреслила складність завдання перед перекладачем. Збереження автентичності та естетичної цінності оригіналу поруч із забезпеченням зрозумілості та привабливості для дітей вимагає від перекладача великої уваги до деталей та тонкощів мовного та культурного контексту.

4) Використання адаптації при перекладі англomовних дитячих казок підкреслило необхідність індивідуального підходу до кожного тексту з огляду на його особливості, а також активну взаємодію з дитячою аудиторією для забезпечення максимальної ефективності перекладу.

5) Нарешті, аналіз адекватності адаптивного перекладу дитячих казок підкреслив важливість не лише передачі смислу, але й збереження магічної та фантастичної атмосфери оригіналу, яка є ключовою для привабливості дитячих творів та їхнього впливу на розвиток маленьких читачів. Що стосується жанрово-стилістичних особливостей перекладу дитячих творів з англійської мови на українську, то для надання відповідного стилю українському перекладу в тексті вжито ряд додаткових словосполучень, які є атрибутами казкового світу в українській мові, проте не впливають на загальний зміст перекладу, тобто не погіршуючи переклад, підвищують ознаки його жанрово-стильової належності на мові реципієнта.

Дослідження підтвердило важливість використання прийому лінгвокультурної адаптації при перекладі повісті Р. Даля "Чарлі і Шоколадна Фабрика". Цей підхід дозволяє перекладачам зберегти автентичність, естетику та емоційне забарвлення оригінального тексту, що є важливим для забезпечення якісного перекладу та задоволення потреб цільової аудиторії.

Результати дослідження показують, що успішний переклад дитячої літератури за допомогою лінгвокультурної адаптації вимагає від перекладача глибокого розуміння як культурних особливостей мови оригіналу, так і мови

перекладу. Це відображається у виборі лексики, стилів та тону тексту, щоб забезпечити максимальну відповідність контексту та аудиторії.

Крім того, дослідження підкреслило важливість креативного підходу до перекладу дитячої літератури, який часто включає в себе нестандартні та винахідливі рішення для передачі складних концепцій та образів. Лінгвокультурна адаптація надає перекладачам простір для творчості та вибору найефективніших стратегій перекладу, що дозволяє досягти більш точного і виразного передачі оригіналу.

SUMMARY

The master's work "Language-cultural adaptation of children's prose by Roald Dahl in Ukrainian translations (on the material of the novel "Charlie and the Chocolate Factory")" written by Maria Suprun focuses on the linguistic and cultural adaptation of Roald Dahl's children's prose in Ukrainian translations, specifically "Charlie and the Chocolate Factory" by V. Morozov.

The study aims to reveal Dahl's works' features in the context of linguistic and cultural adaptation and highlight the specifics of language and cultural realities influencing them.

The study's subject area is the linguistic and cultural adaptation of Roald Dahl's story "Charlie and the Chocolate Factory" in Ukrainian translations. The specific topic of the research is stylistic techniques and means of reproducing linguistic and cultural adaptation in Ukrainian translation.

The research involves analyzing approaches to adaptation in literary translation, identifying challenges in translating English children's literature and examining the techniques of domestication and foreignization in Dahl's translations. Using methods such as linguistic description, component analysis, and comparative analysis, the theoretical part concludes that preserving the original text's pragmatic potential is crucial for achieving accurate translation.

The practical part shows that Morozov's use of transcription and tracing techniques effectively maintains the original author's unique style, resulting in a harmonious translation that complements the original text.

Keywords: adaptation, translation, children's literature, translation transformations.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова С.В. Спецрозділи перекладу : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2012. 86 с.
2. Бобрівник С.Л., Теплюк І. А., Гайдученко С.В. Використання практичних креативних технік перекладу англомовної економічної літератури. Вісник КНЕУ. 2010. № 38. С. 130-137.
3. Бовсунівська Т.В. Основи теорії літературних жанрів : монографія. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 519 с.
4. Борисов В.А. Лінгвокомунікативний аспект українського мовознавчого дискурсу. Автореф. дис. канд. філ. наук. Х.: ХНПУ ім.. Сковороди, 2011. 24 с.
5. Боса Т.С. Художній переклад у сучасному мовознавстві. Науковий вісник ПНПУ ім. Ушинського. 2010. № 11. С. 5-11.
6. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2018. 430 с.
7. Венжинович Н. Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень: навчально-методичний посібник до спецкурсу для студентів філологічного факультету. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2015. 267 с.
8. Галас А.С. Відтворення особливостей драматичного діалогу в перекладі. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2011. С.142-147.
9. Головня А.В. Порівняння як засіб передачі культурного компонента при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. URL: <http://er.nau.edu.ua:8080/bitstream/NAU/107-72/2/ГОЛОВНЯ%20А.В%20-%20стаття.pdf>
10. Демецька В.В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. Вісник СумДУ. 2007. № 2. С. 96-102.
11. Демецька В.В. Теорія адаптації в перекладі : дис. доктора філол. наук : 10.02.16. Сімферополь, 2007. 656 с.

12. Деркач Т.В. Метафора в образній системі поезії Тараса Шевченка. *Вопросы духовной культуры*. 2004. № 47. с. 20-22.
13. Довбня Л. Метафоризація: семантичний процес і спосіб світосприймання. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 8. С. 60–62.
14. Дука Л.І. Прагматичний потенціал онімів та способи його актуалізації в тексті. Л.І. Дука. Автореф. дис. к.ф.н. Запоріжжя, ЗДУ, 2002. 30 с.
15. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад: на матеріалі англomовних перекладів української прози: Монографія. Львів : Видавництво при Львівському державному університеті, 1989. 215 с.
16. Зорівчак Р. Перекладна література для дітей як чинник формування особистості. *Іноземна філологія*. 2007. Вип. 119 (2). С. 3–9.
17. Калениченко О.А., Подміногін В.О. Переклад vs адаптація//*Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна*. Харків: Константа. 2004. №636. С.201-206.
18. Кальниченко Н. М., Зарубіна З.В. Вплив чинників культури на переклад. URL: studentam.net.ua/content/view/8844/97 (дата звернення 23.01.2024).
19. Карасенко А.В. Особливості перекладу безеквівалентної лексики в сучасному українському романі автора-білінгва. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/18955/1/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%D0%92..pdf>
20. Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: Навчально-методичний посібник для магістрів заочної форми навчання. Спеціальність: 8.010103. ПМСО. Мова та література. Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. 96 с.
21. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. 522 с.

22. Конкульовський В. До визначення одиниці перекладу кінокомедій. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Вип. 104. 2012. С. 263-266.
23. Коптілов В.В. Актуальні питання українського художнього перекладу / В. В.Коптілов. Київ : Дніпро, 1971.
24. Кочерган М.П. Загальне мовознавство, видання друге виправлене і доповнене. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 464с.
25. Кукуленко-Лук'янець І.В. Особистісно-креативний підхід у навчанні іноземної мови: навч.-метод. посібник для студ. вищих. навч. закладів. Черкаси: Видавець Ю.А. Чабаненко, 2004. 210 с.
26. Матвєєва К.В., Мікрюков О.О. Типи лексичних трансформацій при перекладі художніх творів. URL: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2014/Philologia/7_156404.doc.htm
27. Микуляк Ж.Г. Особливості перекладу медичних текстів. Матеріали конференції «Людина як суб'єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі та навчанні іноземних мов». 2015. № 7. С. 74-75.
28. Мосьпан Н. В. Семіолінгвістичний аспект українських перекладів казок Р. Кіплінга : монографія. К. : Освіта України, 2011. 279 с.
29. Нефьодова О.Д. Особливості лінгвостилістичної організації тексту британської літературної казки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови».Харків, 2001. 18 с.
30. Підгрушна О.Г. Відтворення англійського гумору в українському художньому перекладі. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. К.: КНУ, 2015. 227 с.
31. Рибінська, Ю.А. Креативний переклад як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх філологів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2013. № 1. С. 103108.

32. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
33. Сопилук Н.М. Лінгвокультурна адаптація психологічної прози М. Пруста в українському художньому перекладі. Дис. к.ф.н. спец. 10.02.16. Одеса, ПНПУ, 2012. 275 с.
34. Чарлі і Шоколадна фабрика [Електр. ресур]. Режим доступу: URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dal_Ruald/Charli_i_shokoladna_fabryka.pdf?PHPSESSID=sbqg09v1gpg9vi9ss7f0aec6d4.
35. Чередниченко О.І. Взаємодія мов, двомовність і мовленнєва культура. Мови європейського культурного ареалу, розвиток і взаємодія. К.: Довіра, 2000.
36. Чередниченко О.І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. К. : Либідь, 2007. 248 с.
37. Чередниченко О.І. Функції перекладу в сучасному світі / О.І. Чередниченко. Про мову і переклад. К. : Либідь, 2007. С. 161-170.
38. Шубенко Н. О. Аудіовізуальний медіатекст: специфіка, структура, властивості. Культура і Сучасність : альманах. 2012. № 1. С. 145-149.
39. Brotherson, S. (2009). Reading choices and children. Retrieved September 27, 2010. [www.ag.ndsu.edu/pubs/yf/famsci/fs673. pdf](http://www.ag.ndsu.edu/pubs/yf/famsci/fs673.pdf)
40. Charlie and the Chocolate Factory [Електр. ресур]. Режим доступу: URL: http://gymnasium152.edu.kh.ua/Files/downloads/Charlie_the_Chocolate_Factory.pdf.
41. Dickson P. Words Wrought by Writers. Authorisms. New York: Bloomsbury, 2014. 115 p.
42. Fernandes L. Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play. New Voices in Translation Studies, 2006. № 2. P. 44–57.
43. Hunt P. Roald Dahl and the Commodification of Fantasy. New York : Palgrave Macmillan, 2012. P. 176-189.

44. John F. M. Encyclopedia of American Food and Drink. Bloomsbury USA. 2013. URL: <https://www.bloomsbury.com/us/encyclopedia-of-american-food-anddrink-9781620401606/>
45. Macmillan Dictionary Online [Електр. ресурс]. Режим доступу: URL: <https://www.macmillandictionary.com>.
46. Oittinen R. Translating for Children. New York: Garland Publishing, Inc. 2000. 205 с.
47. Štekauer P. On the theory of neologisms and nonce formations. Australian Journal of Linguistics. 2002. 30 p.
48. Tumer, I. (2009). Analysing Roald Dahl's works for children as a means of social criticism. Retrieved September 20, 2010. http://eprints.tedankara.k12.tr/27/1/2009-Irem_T%C3%BCmer.pdf
49. Tung A. 11 Wonderful Words from Willy Wonka and the Chocolate Factory. 2015. URL: <http://mentalfloss.com/article/68399/11-wonderful-words-willy-wonkaand-chocolate-factory>
50. <https://rozmova.wordpress.com/2021/12/30/viktor-morozov-16/>
51. <https://youtu.be/sVjsNm7D8uI>
52. <https://uain.press/blogs/viktor-morozov-vid-rokera-do-perekladacha-garri-pottera-679815>